KU LEUVEN

ARCHEOWORKS

Archeologienota Kraainem – Baron Albert d'Huartlaan 307

Verslag van resultaten

Marjolein van der Waa

2019

Inhoud

1 Beschrijvend gedeelte 5

1.1 Administratieve gegevens 5
1.2 Onderzoekskader 7
1.3 Beschrijving van de geplande werken 7
1.4 Archeologische voorkennis en randvoorwaarden 8
1.5 Onderzoeksopdracht 8

2 Bureauonderzoek 9

2.1 Doelstelling 9
2.2 Werkwijze en strategie 9
2.3 Resultaten 10
2.3.1 Fysische geografie 10
2.3.2 Archeologische context en historische beschrijving 14
2.4 Interpretatie en advies 27

3 Samenvatting 29

4 Bibliografie 30

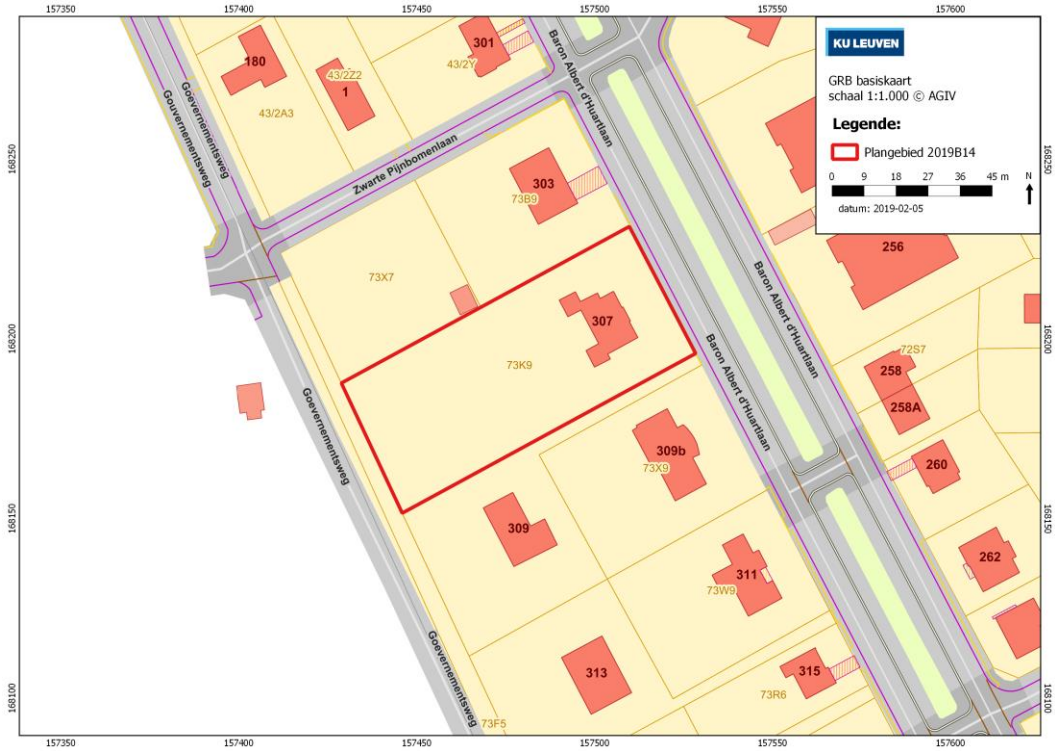
5 Lijst van figuren 31

Bijlage 1: Verkavelingsplan 33

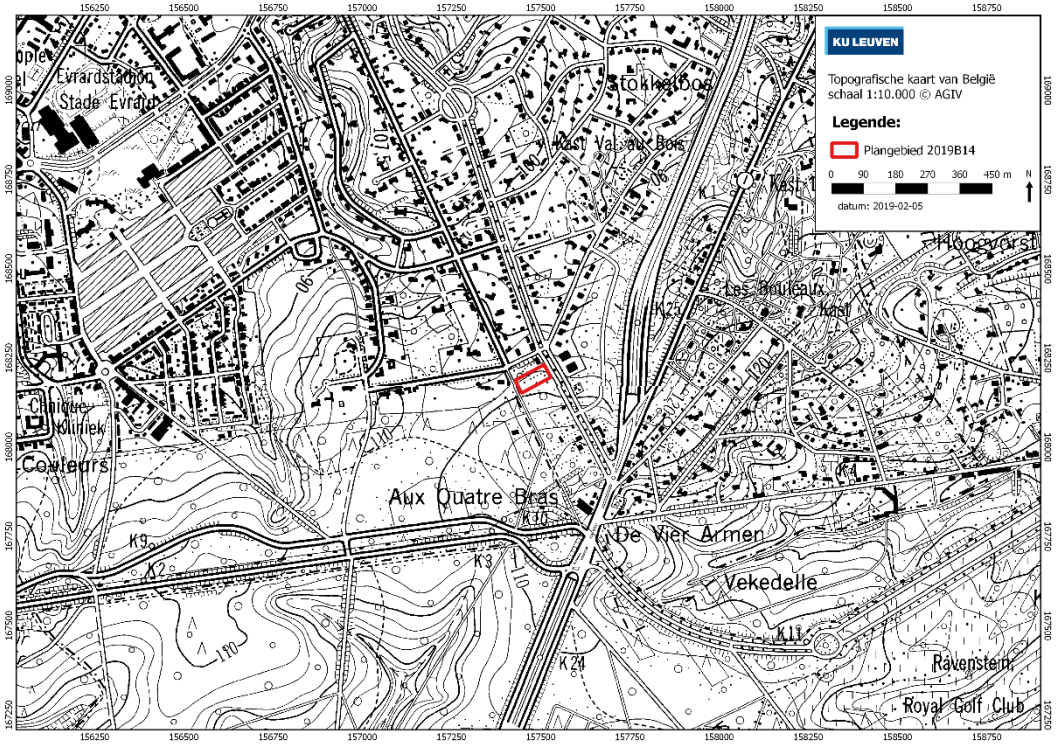
1 Beschrijvend gedeelte

1.1 Administratieve gegevens

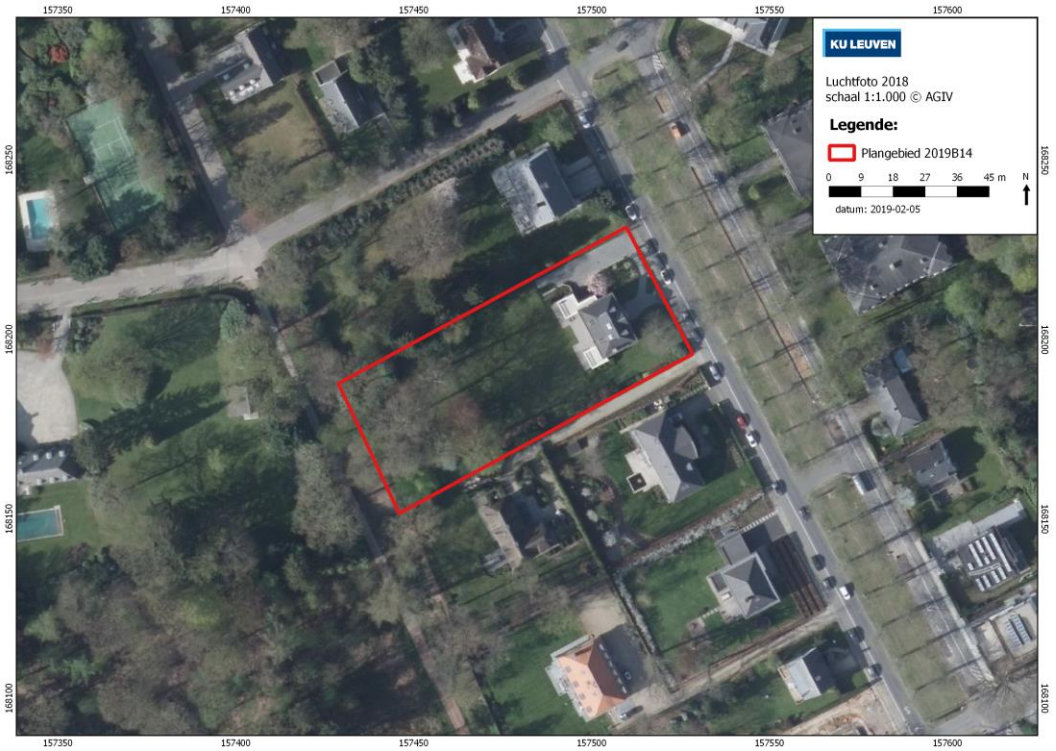
Projectcode	Bureauonderzoek 2019B14
Betrokken actoren	Marjolein van der Waa: erkend archeoloog 2017/177 Bart Vanmontfort (erkend 2016/100): projectleider
Locatie	Kraainem, Baron Albert d'Huartlaan 307
Lambert coördinaten	(*Bounding box* coördinaten – Lambert 72) ZW: x = 157429 m / y = 157528 m NO: x = 168152 m / y = 168231 m
Kadastrale gegevens	Kraainem Afdeling 2 / Sectie C / Perceelnr. 73k9 Zie Figuur 1
Oppervlakte van het terrein	3690 m² (kadastraal plangebied)
Topografische kaart	Zie Figuur 2

Figuur 1. Inplanting van het plangebied op de kadasterpercelen zoals opgenomen in het GRB (© AGIV).

Figuur 2. Inplanting van het plangebied op de topografische kaart van België, schaal 1:10.000 (© NGI).

Figuur 3. Inplanting van het plangebied op de middenschalige orthofoto's, winteropnamen 2018 (© AGIV).

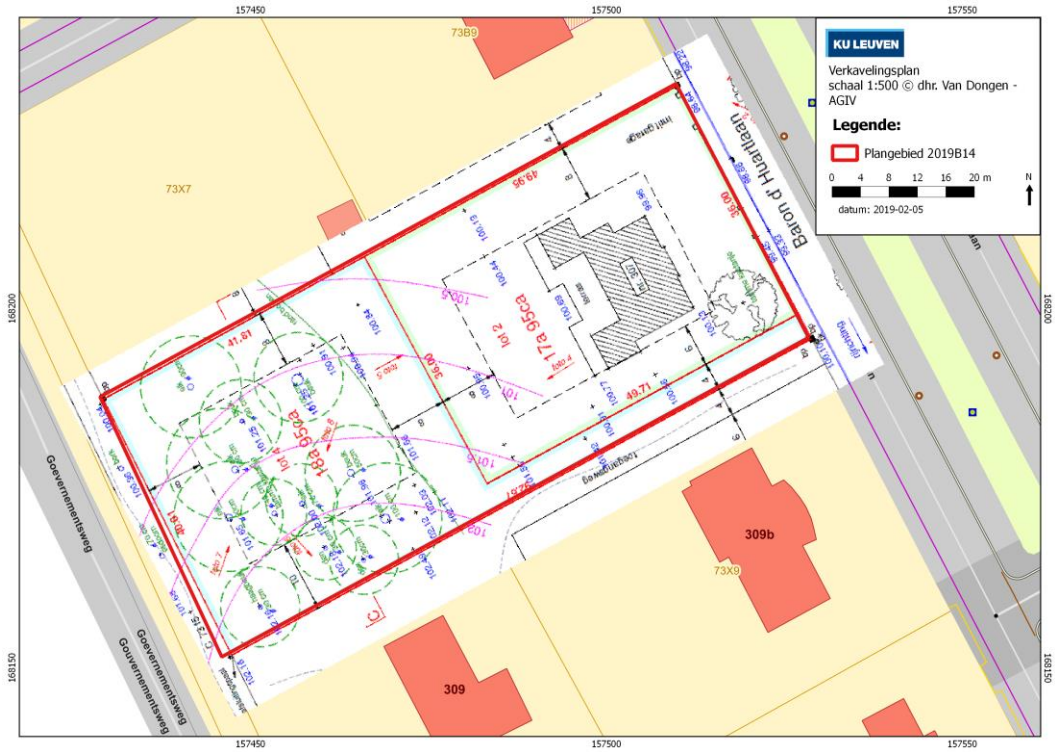
1.2 Onderzoekskader

Voor het plangebied met een oppervlakte van ca. 3690 m^2 wordt een verkavelingswijziging aangevraagd. Aangezien de totale omvang van het perceeloppervlak meer dan 3000 m^2 bedraagt en de verkavelingswijziging in de toekomst een bodemingreep mogelijk maakt, moet een archeologienota worden toegevoegd aan de vergunningsaanvraag.

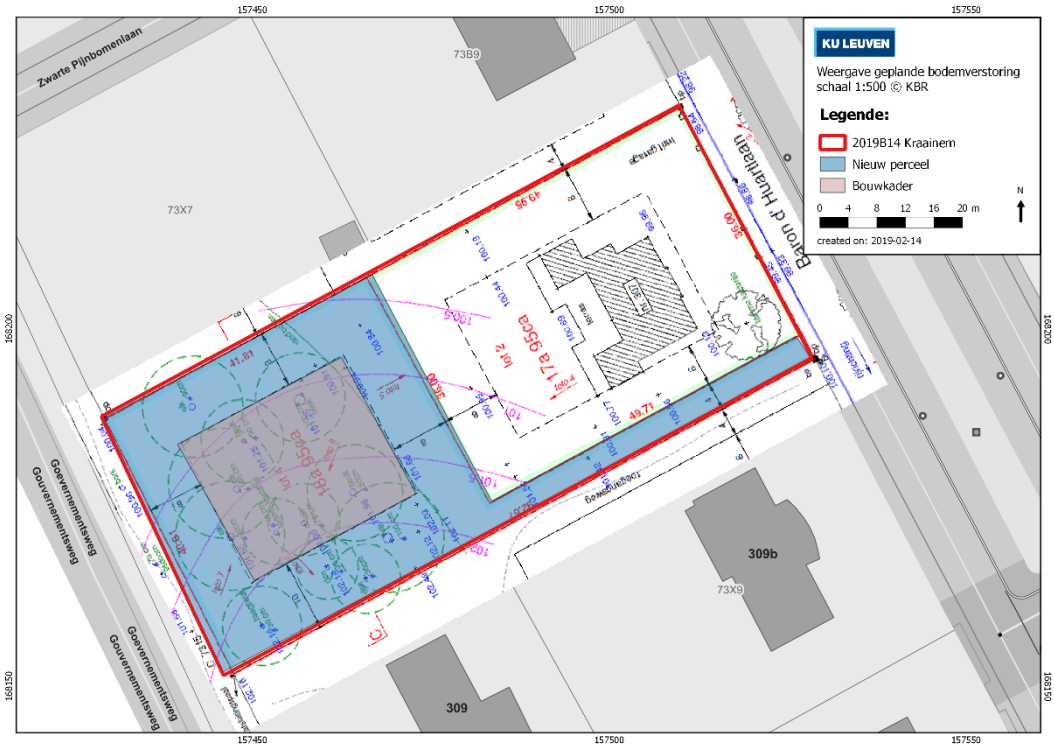
1.3 Beschrijving van de geplande werken

De initiatiefnemer plant een verkavelingswijziging op een terrein van ca. 3690 m^2 in een stedelijk woongebied te Kraainem, vlak tegen de grens met het Brussels gewest. Op het moment van schrijven bestaat het onderzoeksterrein uit een particulier perceel met daarop een woonhuis en tuininrichting.

Het vergunningsgebied zal door de geplande verkavelingswijziging worden opgesplitst in twee percelen, waardoor bebouwing mogelijk zal worden in een deel van de achtertuin. De huidige woonvilla blijft behouden en het nieuwe perceel zal via een toegangsweg worden ontsloten via de Baron Albert d'Huartlaan. Op figuur 4 is het nieuwe verkavelingsplan geprojecteerd op het kadasterplan, en voor het verkavelingsplan op groter formaat wordt verwezen naar bijlage 1. Het nieuw afgesplitste perceel krijgt een totale oppervlakte van 1893 m^2 (Figuur 5), met daarin een bouwkader van 500 m^2. Omdat het hier echter gaat om een verkavelingsdossier, wordt de ondergrond van het volledige nieuwe perceel als bedreigd beschouwd.

Figuur 4. Verkavelingsplan, geprojecteerd op het kadasterplan, met aanduiding van het plangebied (© Initiatiefnemer - AGIV).

Figuur 5. Weergave van de geplande bodemverstoring via de verkavelingsaanvraag, geprojecteerd op het GRB in grijsschalen (© Initiatiefnemer - AGIV).

1.4 Archeologische voorkennis en randvoorwaarden

Niet van toepassing.

1.5 Onderzoeksopdracht

Het archeologisch vooronderzoek heeft als doel de archeologische verwachting binnen het plangebied te bepalen, aan- of afwezigheid van archeologische sites vast te stellen, de bewaringstoestand en de relatie met het landschap ervan te bepalen, de mate waarin het door de geplande werkzaamheden wordt bedreigd te bepalen en vast te leggen hoe met het terrein moet worden omgegaan bij de geplande bodemingrepen. Er wordt onderscheid gemaakt tussen archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem en met ingreep in de bodem.

Vooronderzoeken zonder ingreep in de bodem bestaan uit onderzoeksmethoden die de bovenstaande onderzoeksopdracht trachten te vervullen zonder de mogelijk aanwezige archeologische resten wezenlijk aan te tasten. Hieronder vallen: het bureauonderzoek, een landschappelijk booronderzoek, geofysisch onderzoek en de veldkartering. Tijdens een vooronderzoek met ingreep in de bodem wordt de beschreven onderzoeksopdracht vervuld via een representatieve steekproef van het terrein en de potentiële archeologische resten daarbinnen. Archeologische vooronderzoeken met ingreep in de bodem zijn: het verkennend of waarderend booronderzoek, proefsleuven en proefputten, proefputten in functie van steentijd.

2 Bureauonderzoek

2.1 Doelstelling

Het bureauonderzoek heeft tot doel om door middel van gekende bronnen en ontsloten informatiebronnen de onderzoeksopdracht van het archeologisch vooronderzoek te vervullen. De vraagstelling voor het bureauonderzoek kan als volgt worden geformuleerd:

- Welke is de archeologische verwachting voor het plangebied?
- Wat is de kans op het aantreffen van archeologische sites die niet tijdens het reeds uitgevoerde vooronderzoek zijn geïdentificeerd?
- Indien nog waardevol archeologisch erfgoed aanwezig is, wat is de impact van de geplande werken daarop?
- Is verder vooronderzoek vereist en welke volgende onderzoeksstappen zijn nodig?

Het bureauonderzoek kan op zichzelf staan of kan deel uitmaken van een langer traject van mogelijke vooronderzoeken. Alleen wanneer op basis van het bureauonderzoek kan aangetoond worden dat de geplande werkzaamheden geen bedreiging vormen voor het bodempatrimonium of dat onderzoek van het bedreigde erfgoed niet zal resulteren in kenniswinst, kan de archeologienota afgerond en bekrachtigd worden na de bureaustudie. Indien er echter argumenten aangereikt worden voor vervolgonderzoek of indien uit het bureauonderzoek blijkt dat er onvoldoende gegevens konden worden verzameld om de archeologische verwachting binnen het gebied in te schatten en de onderzoeksvragen te beantwoorden, zijn verdere stappen in het onderzoekstraject noodzakelijk.

2.2 Werkwijze en strategie

De beschikbare informatie over het terrein en zijn omgeving werd verzameld en onderzocht. Hiervoor werden zowel cartografische als fotografische bronnen en literatuur verzameld. De beschikbare informatie werd verder aangevuld of aangepast aan de concrete situatie voor het huidige plangebied waarvoor deze archeologienota werd opgemaakt.

De aardkundige gegevens en historische kaarten werden online opgezocht via de bodemverkenner van de Databank Ondergrond Vlaanderen, via de generieke viewer van het Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen (AGIV) en via de QGIS-plugin van Geopunt Vlaanderen. De Centrale Archeologische Inventaris (CAI) werd geraadpleegd om een inschatting te maken van de archeologische waarnemingen in een straal van 1,5 km rondom het plangebied. Omdat het onderzoeksgebied grenst aan het Brussels gewest, werd ook het Brusselse informatiesysteem (BruGIS) geraadpleegd. Voor de aanmaak en het bewerken van plannen en kaarten werd gebruik gemaakt van QGIS software Las Palmas 2.18.26.

Op basis van de resultaten van het bureauonderzoek, werd de gebruikte selectie voldoende geacht om geen verder archeologisch vervolgonderzoek te adviseren. Deze

beslissing wordt verder geduid in het gemotiveerd advies, te lezen in het document “Programma van Maatregelen” dat aan deze archeologienota werd toegevoegd.

2.3 Resultaten

2.3.1 Fysische geografie

Het plangebied is gelegen in de overkoepelende archeoregio van de zandleemstreek en is onderdeel van de landschappelijke eenheid van de Brabantse leemstreek.Topografisch grenst het terrein in het zuidwesten aan de Gouvernementsweg, de scheidslijn tussen de gemeente Kraainem en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Aan de noordoostzijde van het plangebied ligt de Baron Albert d’Huartlaan, een groene dreef die uitkomt in de Steenweg op Mechelen. De ring van Brussel (R0) ligt ca. 200 m naar het westen.

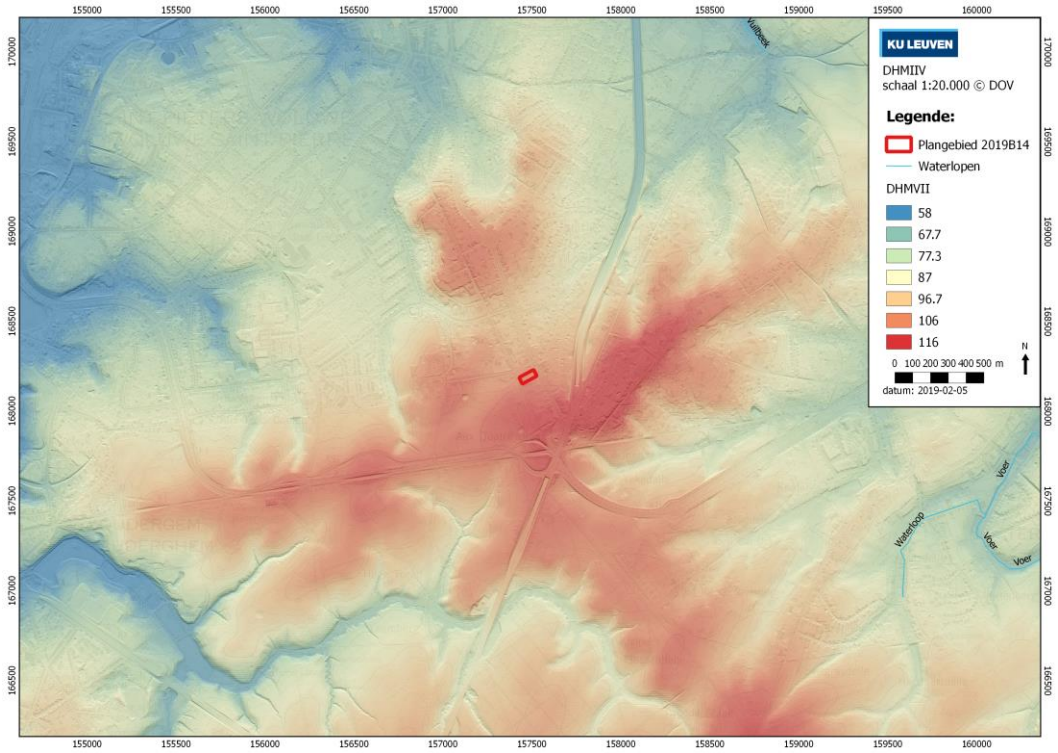
Het onderzoeksterrein bevindt zich aan de rand van de bebouwde kom, dicht tegen de noordelijke uitlopers van het Zoniënwoud. Binnen dit 4400 hectaren groot bosgebied werden de bodems nagenoeg nooit bewerkt voor landbouwdoeleinden, wat geldt als een zeldzame toestand binnen Vlaanderen. Het biotisch en abiotisch landschap van het Zoniënwoud wordt uitvoerig beschreven in verschillende publicaties (Vanmontfort et al. 2011, Vanmontfort et al. 2012, Langohr 2015).

Op het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II (DHMVII) is te zien hoe het plangebied zich situeert op een sterk versneden reliëf, waarvan het hoogste punt te situeren is op +139 m TAW. De gemeente Kraainem kent daardoor een golvend landschap dat stijgt van noord naar zuid, met de hoogste heuvel rond de 120 m +TAW. Een detail van het DHMVII toont hoe er binnen het plangebied sprake is van een redelijk hoogteverschil tussen de 104 m +TAW en 108 m +TAW, waarbij het terrein afloopt naar het noordoosten en noordwesten. In het noordoosten van het plangebied tekent zich een depressie met een doorsnede van ca. 6 m scherp af in het DHMVII. Vermoedelijk is hier sprake van een menselijke terreinaanpassing. Hydrografisch maakt het gebied deel uit van het Scheldebekken, met de Zenne en Woluwe als dominante waterlopen. De dichtstbijzijnde waterloop is de Roodkloosterbeek op ca. 600 m ten zuiden van het plangebied.

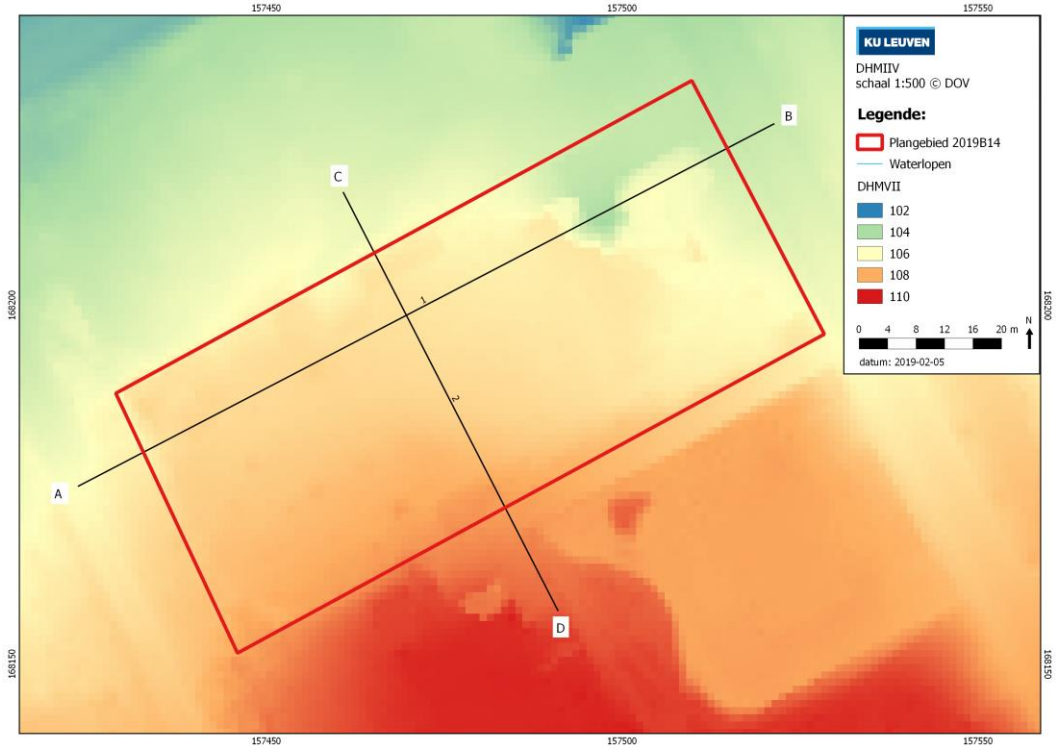
Het prequartair substraat behoort tot de Formatie van Sint-Huibrechts-Hern binnen de groep van Tongeren (paarse kleur op Figuur 8). Het voornaamste lithologische kenmerk van deze formatie is het voorkomen van een geel, fijn zand met mica dat geleidelijk overgaat in een grijsroze klei/silt, gevolgd door een grijs tot grijsgroene zandhoudende klei met meer glauconiet (Buffel & Matthijs 2009). Het basisgrind bestaat uit grote gerolde ovalen vuursteenkeien, zwarte silex en occasioneel groene zandsteen. De vormingsgeschiedenis van de Formatie van Sint-Huibrechts-Hern vangt aan tijdens het Laatste Eoceen, zo’n 37 ma geleden (Buffel & Matthijs 2009).

Binnen het projectgebied komen bovenop de prequartaire afzettingen, lössafzettingen voor die werden afgezet tijdens de late Weichsel (code 2 op Figuur 9). Deze Brabantleem is de laatste belangrijke lössafzetting in België en wordt gedateerd aan het einde van het pleniglaciaal tot het begin van het laatglaciaal (25 ka – 15 ka BP) (Vanmontfort et al. 2011).

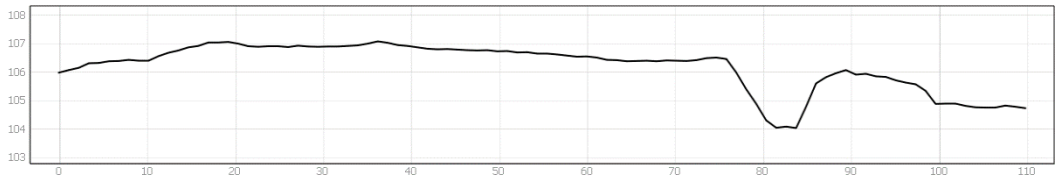
In deze Brabantiaan löss zijn bodems ontwikkeld die grotendeels bestaan uit goed gedraineerde leembodems met gevlekte textuur B-horizont. Deze bodems komen ook voor in het huidige onderzoeksgebied en worden op de bodemkaart aangeduid met code Abc (Figuur 10). Meer specifiek verwijst bodemserie Abc0 binnen het plangebied naar een droge leembodem met een fase van een dikke A-horizont van meer dan 40 cm (achtervoegsel …0) (Tavernier 1958). Er kan dan ook uitgegaan worden van een betrekkelijk goede bodembewaring binnen de grenzen van het plangebied.

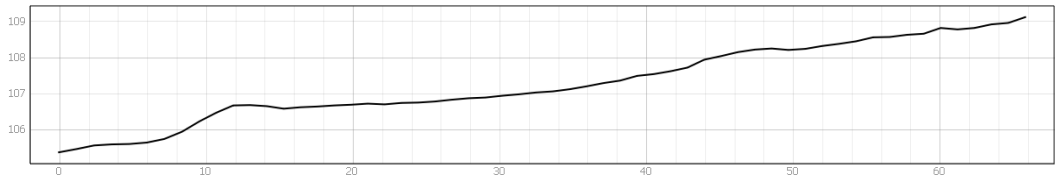
Figuur 6. Inplanting van het plangebied op een uittreksel van het DHM-Vlaanderen (© GDI-Vlaanderen).

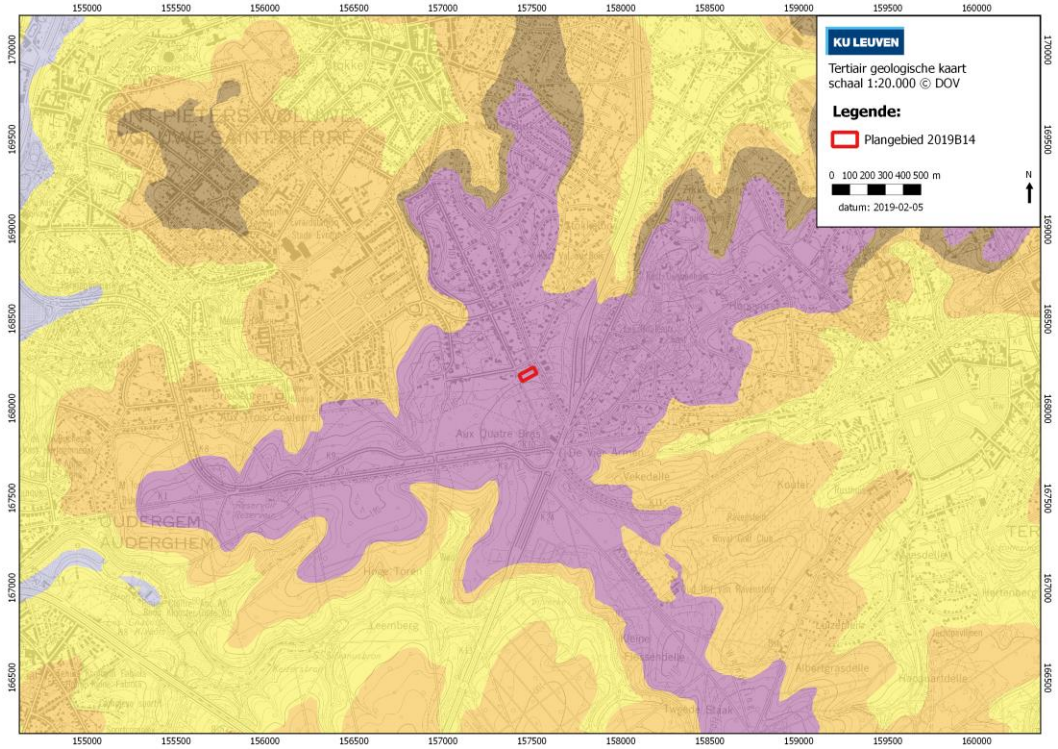
Terreinprofiel 1 (A-B)

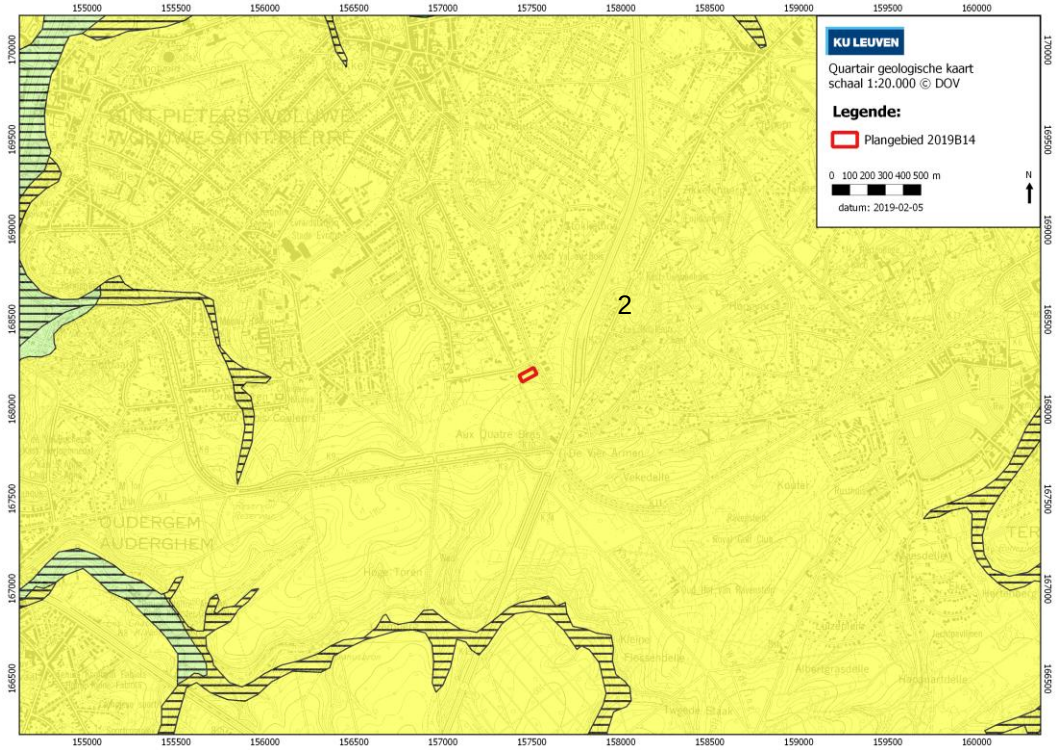
Terreinprofiel 2 (C-D)

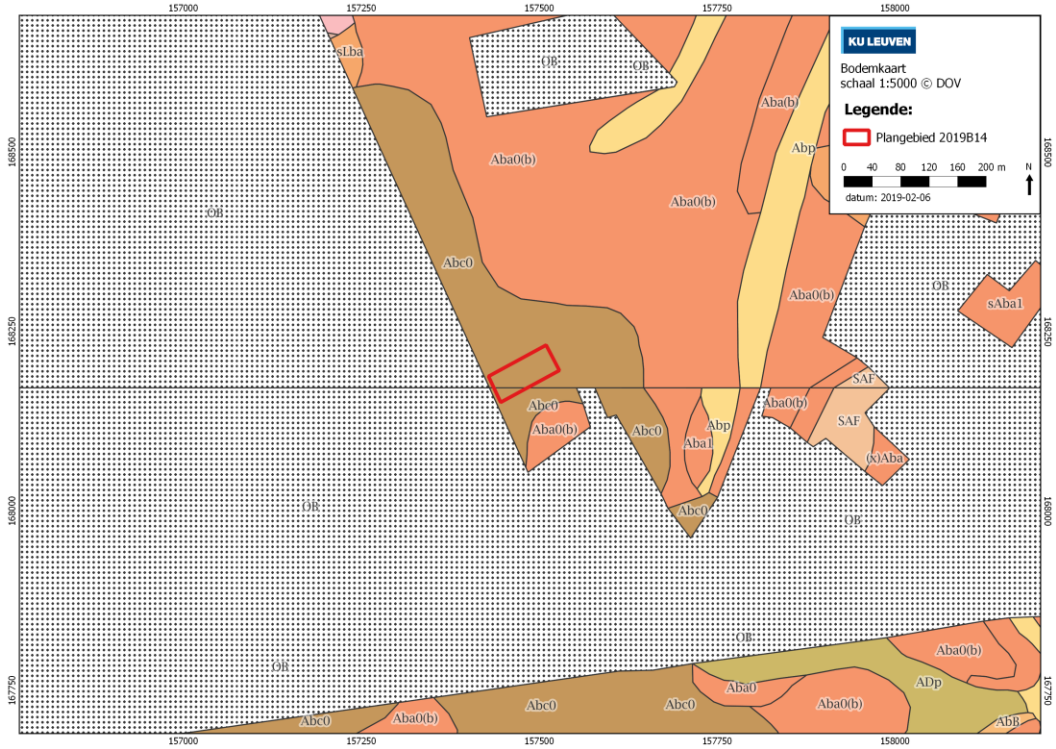
Figuur 7. Hoogteprofiel van het terrein op een uittreksel van het DHM-Vlaanderen (© GDI-Vlaanderen).

Figuur 8. Inplanting van het plangebied op de Tertiairgeologische kaart van België, geprojecteerd op de topografische kaart van Belgie (© AGIV). De paarse kleur verwijst naar de Formatie van Sint Huibrechts-Hern.

Figuur 9. Inplanting van het plangebied op de Quartairgeologische kaart van België (© AGIV).

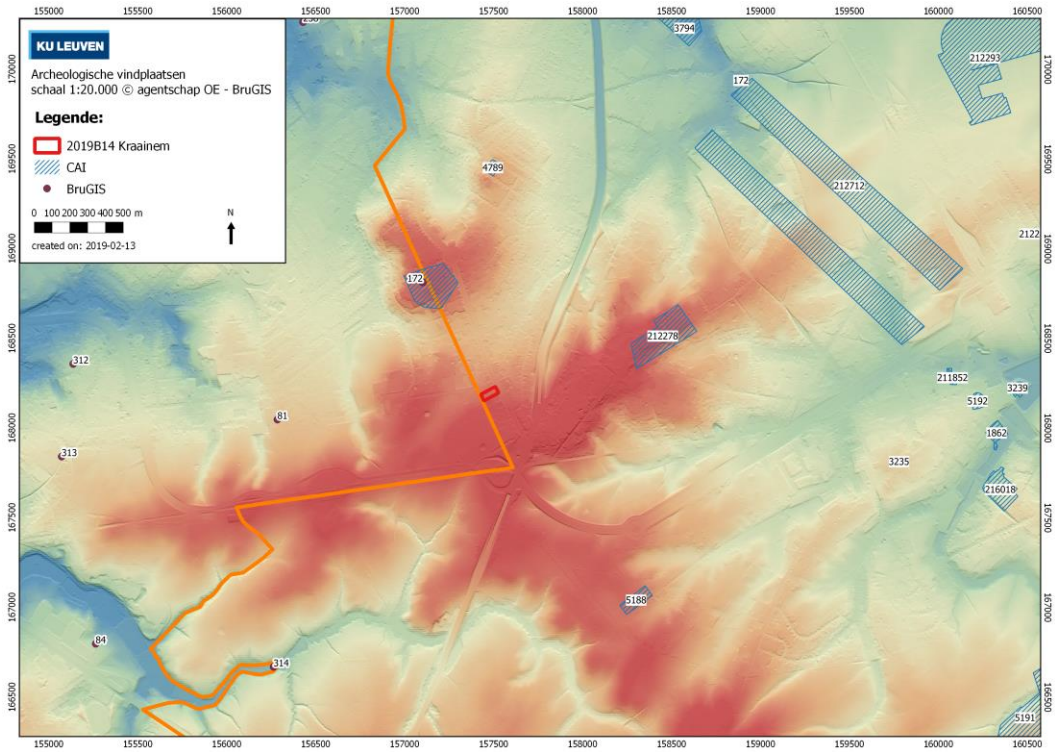

Figuur 10. Inplanting van het plangebied op de Bodemkaart van België (© AGIV).

2.3.2 Archeologische context en historische beschrijving

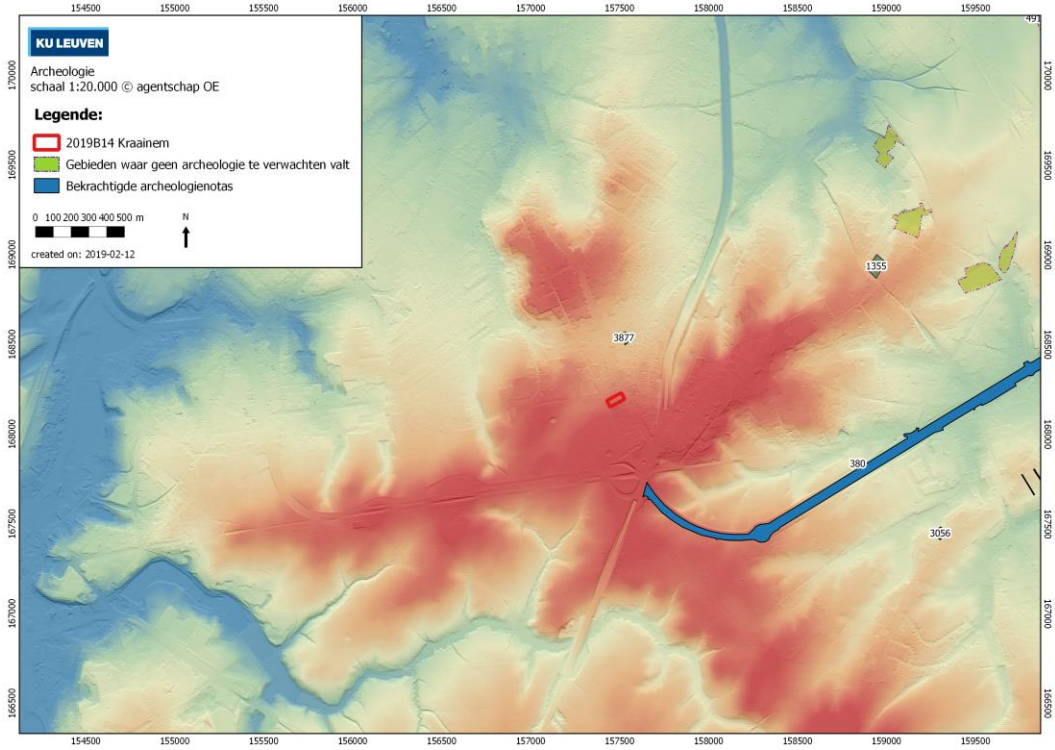
De ruimtelijke patronen in de archeologie laten zich goed vaststellen met de bestaande waarnemingen. Een diachroon archeologisch kaartbeeld helpt bij het vaststellen van de archeologische verwachting bij de ingrepen. Hiervoor zijn bredere dateringen gebruikt (steentijd, metaaltijden, Romeinse tijd, middeleeuwen, nieuwe en nieuwste tijd). Dit heeft tot het effect dat ook minder nauwkeurig gedateerde waarnemingen gebruikt kunnen worden in de analyse, maar dat de diachrone resolutie van de nauwkeurig gedateerde waarnemingen verloren gaat. Deze resolutie komt echter wel terug in de detail bespreking van het plangebied.

Binnen de grenzen van het plangebied zijn geen archeologische waarnemingen gekend. Wel zijn verschillende archeologische vindplaatsen gekend uit de ruimere omgeving. In de onmiddellijke omgeving rondom het projectgebied zijn momenteel verschillende archeologische waarnemingen opgenomen in de Centrale Archeologische Inventaris (CAI, Figuur 11). Omwille van de locatie van het plangebied, werd ook de verspreiding van archeologische vindplaatsen in het Brussels gewest geraadpleegd via BruGIS (Figuur 10).

Figuur 11. Waarnemingen opgenomen in de Centrale Archeologische Inventaris en BruGIS in de ruime omgeving van het plangebied, overzicht (onderlaag: DHMVII 1:25.000, © DOV – Agentschap OE / BruGIS). De grens tussen het Vlaams en Brussels gewest is aangeduid met de oranje lijn.

Er zijn meerdere archeologienota's bekrachtigd in de onmiddellijke omgeving van het projectgebied (Figuur 11) waarin geen vervolgonderzoek werd geadviseerd omwille van verscheidene redenen. In twee dossiers werd de impact van de bodemingreep minimaal geacht (ID 3056 en ID 3877). In de archeologienota ID 380 bestond het projectgebied uit een lijntracé binnen bestaand gabarit, waardoor de bestaande verstoring te groot werd geacht voor enige kenniswinst. Ten slotte werd er een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd door Studiebureau Archeologie bvba in 2016, op ongeveer 1,6 km ten noordoosten van het huidig plangebied (ID 1355). In de vijf sleuven werd er geen archeologische site aangetroffen, zodat ook hier geen vervolgonderzoek werd geadviseerd. Zones die waarin werd vastgesteld dat geen archeologie meer aanwezig is, bevinden zich allemaal op meer dan 1 km van het plangebied (Figuur 11).

Figuur 12. Overzicht van de bekrachtigde archeologienota's en gebieden geen archeologie in de omgeving van het plangebied (onderlaag: DHMVII 1:20.000 © DOV – Agentschap OE).

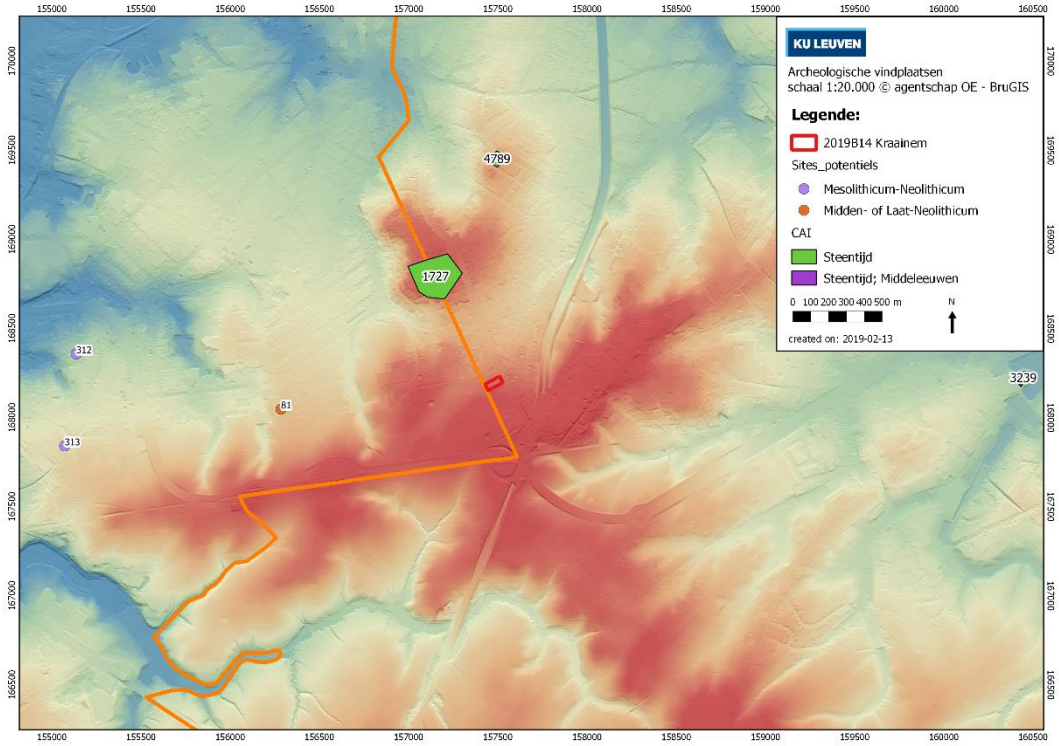
Pre- en protohistorie

Binnen een straal van 2 km rondom het plangebied zijn vijf vindplaatsen met een steentijddatering opgenomen in de CAI. Vier van de vijf vindplaatsen bevinden zich bovenop of langs de randen in het noordwesten van het versneden plateau waarop het huidig plangebied zich bevindt. Deze vondsten zijn allemaal te plaatsen in het Holoceen. De dichtstbijzijnde pleistocene vindplaats bevindt zich op ca. 3,7 km verwijderd ten zuidwesten van het plangebied (niet afgebeeld op Figuur 11) en bestaat uit een oppervlaktevondst van een schrabber uit het middenpaleolithicum (BruGIS ID 87). De vondst bevindt zich aan de rand van de Zennevallei en daarmee in een volledig andere (alluviale) landschappelijke context.

De steentijdvondsten dichter bij het plangebied bestaan uit oppervlakte- of toevalsvondsten uit het mesolithicum tot neolithicum (Figuur 12). In de CAI wordt melding gemaakt van de vindplaats met toponiem "Stokkel I" (CAI ID 1727), die zich op de grens met het Brussels gewest bevindt en daarom ook werd opgenomen in BruGIS (ID 172). De vondstmelding omvat een concentratie lithisch materiaal verzameld tijdens verschillende bouwwerkzaamheden, waaronder neolithische pijlpunten en een microliet uit het mesolithicum. De vindplaats bevindt zich meer dan 760 m ten noorden van het plangebied, bovenop een kleiner plateau in het landschap. De andere steentijdvondsten bevinden zich in vergelijkbare omstandigheden bovenop, of op de flanken van het versneden plateau (BruGIS ID 81 en 313, CAI ID 4789) van het huidig plangebied, waarbij het eveneens gaat om concentraties lithisch materiaal of in het geval van BruGIS ID 81, om de oppervlaktevondst van een enkele gepolijste bijl.

Met betrekking tot de metaaltijden (protohistorie) zijn er geen vindplaatsen gekend binnen een straal van 2 km rondom het plangebied, hoewel dit geenszins uitsluitsel geeft over de

effectieve afwezigheid van archeologische waarden uit deze perioden, maar eerder een reflectie is van een gebrek aan systematisch onderzoek. Het Zoniënwoud – waar het plangebied in het verleden deel van uitmaakte – werd immers wel degelijk geëxploiteerd vanaf het neolithicum en tijdens de metaaltijden door activiteiten als ontbossing, ontginning, (op kleine schaal) akkerbouw en veeteelt.

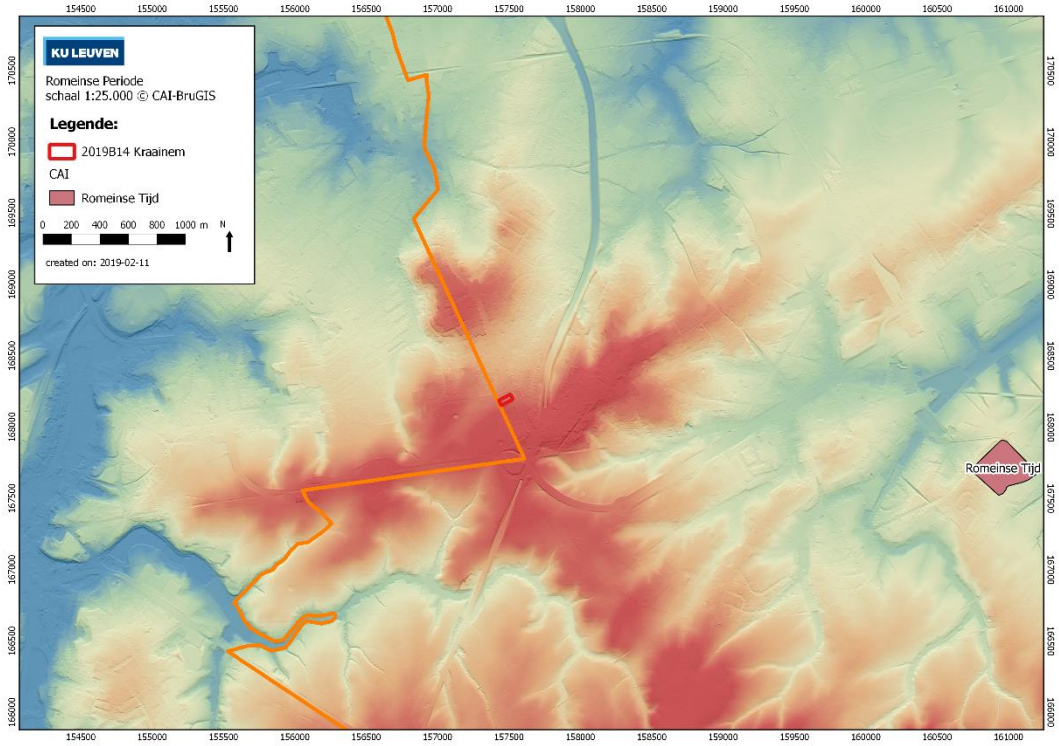
Figuur 13. Archeologische waarnemingen uit de steentijd en metaaltijden in de onmiddellijke omgeving van het plangebied (© Agentschap Onroerend Erfgoed - BruGIS).

Romeinse tijd

De eerste geregistreerde vindplaats die wordt toegekend aan de Romeinse periode bevindt zich op ca. 3,5 km ten westen van het huidig plangebied, buiten de contouren van het huidig Zoniënwoud (Figuur 13). Opgenomen in de CAI (ID 5190) is toponiem “Kistenveld”, dat verwijst naar de vermeende locatie van een “Romeins kamp” op basis van een literatuurstudie, ter hoogte van het huidige kerkhof in Ravenstein (Tervuren). Een proefsleuvenonderzoek dat in 2016 werd uitgevoerd door Archebo bvba op het aanpalend terrein leverde echter geen verdere sporen of vondsten op.

Het Zoniënwoud zelf was tijdens de Romeinse periode een restant van het *Arduenna Silva*, vermeld in de Bello Gallico van Julius Caesar. In tegenstelling tot andere bosbestanden in Vlaanderen, werd het Zoniënwoud ter hoogte van het plangebied niet grootschalig ontgonnen tijdens de Romeinse periode, wat hier ook verklaring kan bieden voor het ogenschijnlijke gebrek aan archeologische vindplaatsen (Vanwalleghem et al. 2006). Voor het plangebied bestaat dus geen directe verhoogde verwachting voor het

aantreffen van relicten uit de Romeinse periode, buiten de eerder genoemde meer algemene menselijke activiteiten die in verband staan met de exploitatie van het woud.

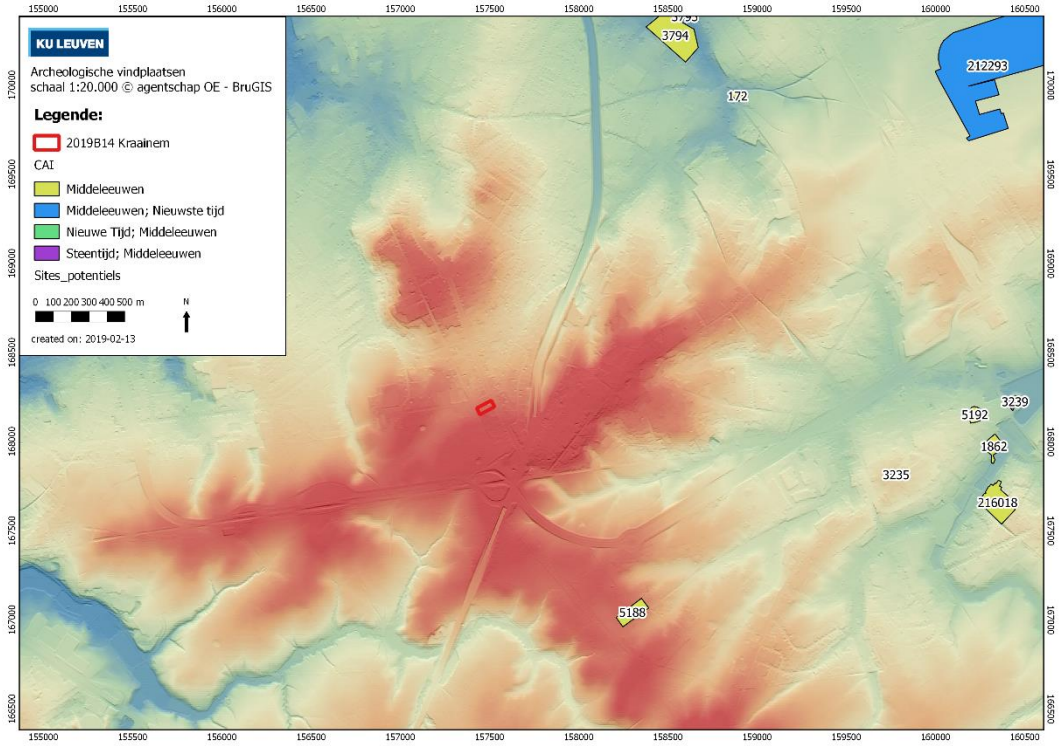
Figuur 14. Archeologische waarnemingen uit de Romeinse tijd in de onmiddellijke omgeving van het plangebied (© Agentschap Onroerend Erfgoed - BruGIS).

Middeleeuwen

In de 8e tot 13de eeuw breekt een periode van algemene grootschalige ontbossing aan, maar het Zoniënwoud blijft hiervan grotendeels gespaard (Vanmontfort et al. 2011). Rondom de grenzen van het woud verschijnt echter meer en meer landbouwgrond, die gepaard gaat met toenemende bewoning. Archeologische vindplaatsen uit de middeleeuwen nemen toe, maar zijn in de directe omgeving van het plangebied nog altijd schaars. Vindplaatsen uit de middeleeuwen zijn op zijn minst 1 km verwijderd van het plangebied en bestaan uit hoeves of kerken waarvan de locatie via historisch onderzoek naar de bewoning in het Zoniënwoud is vastgesteld (CAI ID 5188, CAI ID 3235, CAI ID 172). Een andere groep vindplaatsen in het oosten van het kaartbeeld staan in verband met de historische kern van Tervuren (CAI ID 216018, CAI ID 1862, CAI ID 5192, CAI ID 3239).

De dichtstbijzijnde middeleeuwse archeologische vindplaats bevindt zich ca. 1,3 km naar het zuiden (CAI ID 5188) en bestaat uit de hoeve “het Hof van Ravenstein” uit de late middeleeuwen. De locatie van het Hof van Ravenstein in het Zoniënwoud is vastgesteld via een kaartstudie. Ongeveer 1 km naar het westen ter hoogte van een kleiner plateau in het landschap ligt de Eerste Sint-Jan de Dopere kerk, die ten minste een vroeg-middeleeuwse (merovingisch) voorloper heeft gehad (CAI ID 3235).

In de noordoosten bevindt zich dan nog een grotere meer-perioden vindplaats, met archeologische sporen uit de middeleeuwen zowel als de Nieuwste Tijd (CAI ID 212293). De middeleeuwse sporen bestaan uit 13 houtskoolmeilers die verspreid over het terrein werden aangetroffen tijdens een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd door de KU Leuven in 2016. Binnen het areaal werd beukenhout gebruikt om op industriële schaal houtskool te produceren tijdens de vroege middeleeuwen (Willems et al. 2016).

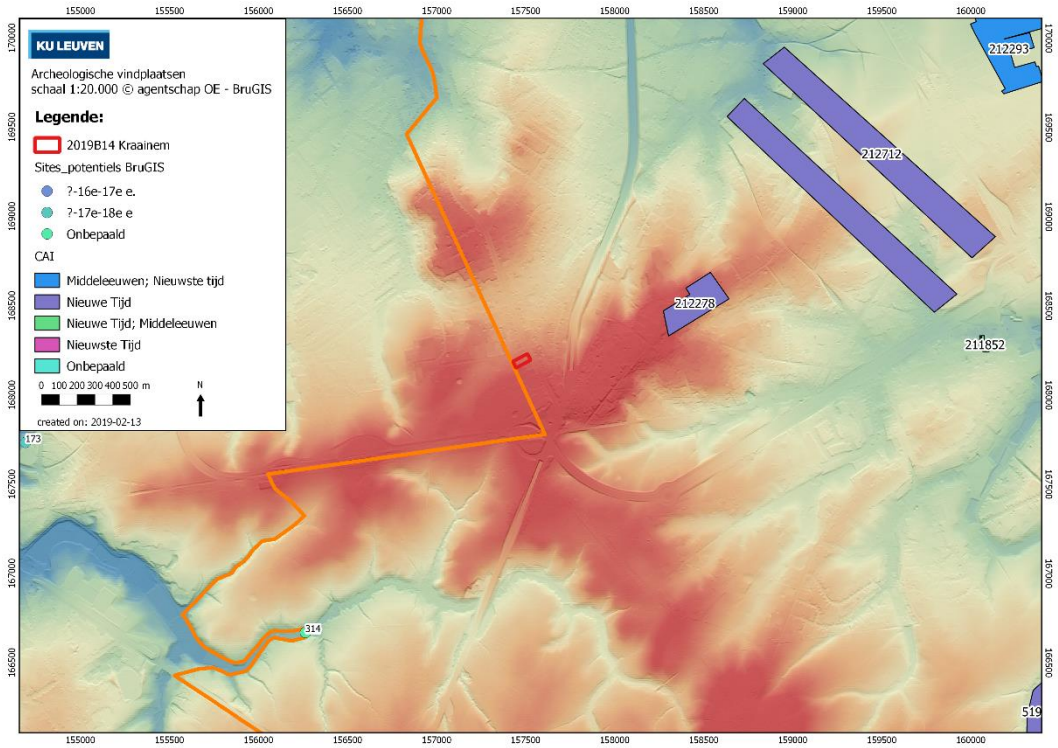
Figuur 15. Archeologische waarnemingen uit de middeleeuwen in de onmiddellijke omgeving van het plangebied (© Agentschap Onroerend Erfgoed).

Nieuwe en Nieuwste Tijd

Op ca. 780 m ten oosten van het plangebied ligt CAI ID 212278, welke verwijst naar een hoeve uit de 18de eeuw, “Chateau de Charles”. De locatie van de hoeve werd vastgesteld op basis van de Ferrariskaart. Ongeveer 1 km ten oosten van het plangebied bevindt zich de vermeende locatie van een Frans militair kamp uit 1746 onder leiding van maarschalk Maurtis van Saksen, geconnecteerd aan de Franse verdedigingslinie tijdens de Oostenrijkse successieoorlog (1740-1748) (CAI ID 212712). De vindplaats CAI ID 211852 verwijst naar een proefputtenonderzoek uitgevoerd door Studiebureau Archeologie bvba in 2016, ter hoogte van het achttiende-eeuwse “Hof van Melijn”, dat geen eenduidige resultaten heeft opgeleverd.

Tijdens de 16e en 17e eeuw neemt het bosvolume van het Zoniënwoud steeds verder af door grootschalige kappingen onder leiding van de Spaanse Hapsburgers. Pas in de 18de eeuw begint men terug met de aanplant van bomen (beuk), met als hoofddoel de productie van hout. In 1843 koopt de Belgische Staat wat er van het bos overblijft en in de loop van de 19de eeuw verandert de hoofdfunctie van houtproductie en jacht naar die

van recreatie en landschappelijke waarde. Het Zoniënwoud wordt doorsneden door (spoor)wegen, parken en renbanen en de boskap neemt af. In 1984 wordt het Zoniënwoud ten slotte verdeeld over de drie gewesten, ieder met hun eigen regelgeving omtrent bosbeheer (bron: www.zoniënwoud.be geraadpleegd op 14/02/2019).

Figuur 16. Archeologische waarnemingen uit de Nieuwe Tijd in de onmiddellijke omgeving van het plangebied (© Agentschap Onroerend Erfgoed).

Historisch kaartmateriaal en meer recente orthofotografische bronnen werden geraadpleegd als aanvulling bij de archeologische bronnen van de Nieuwe en Nieuwste Tijd. Op die manier kan het landgebruik binnen het plangebied vanaf halverwege de achttiende eeuw tot en met de eenentwintigste eeuw gereconstrueerd worden in functie van de archeologische verwachting, waarbij de nadruk ligt op het menselijk gebruik en beschrijving van de (noordelijke) uitlopers van het Zoniënwoud.

De Frickx kaart (1744) is een van de oudste kaarten voor de omgeving van het plangebied en geeft in lage resolutie weer hoe het landschap eruit zag aan het einde van de zeventiende en het begin van de achttiende eeuw. Het plangebied maakt deel uit van een groter cultuurlandschap met daarin kleine dorpen gelegen langs de beekvalleien van natuurlijke meanderende waterlopen. De noordelijke grens van het Zoniënwoud lijkt zich op de Frickx-kaart ten zuiden van het plangebied te bevinden.

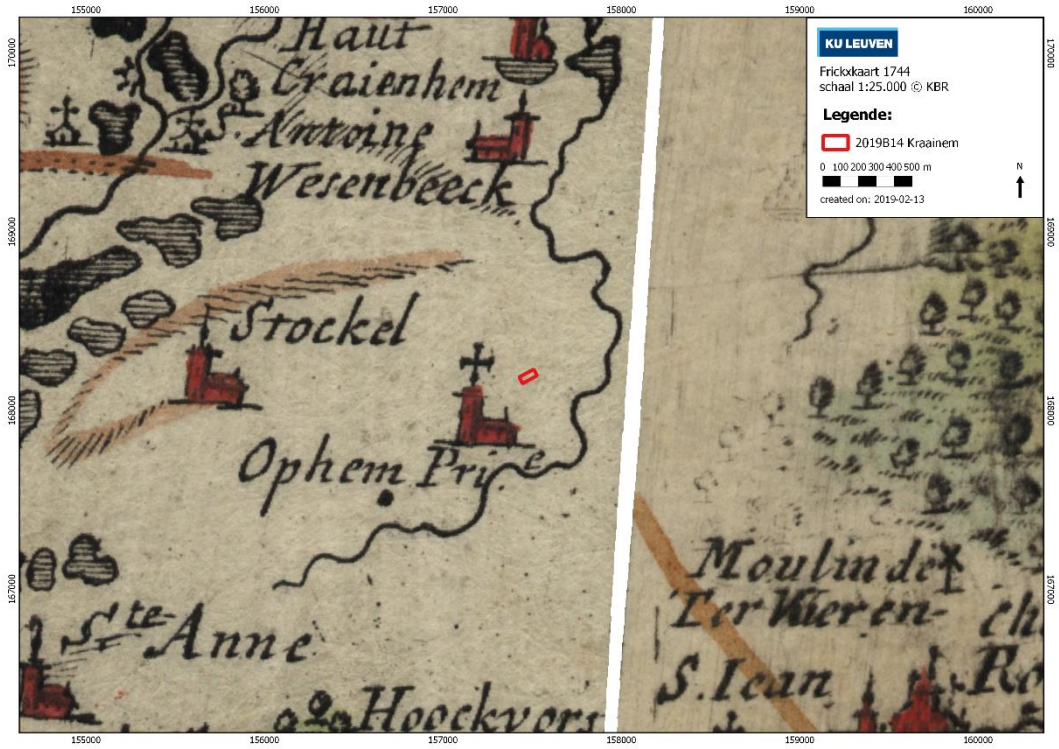
Op de Ferrariskaart (1771-1778) is het plangebied volledig opgenomen in het bosgebied van “La Forêt de Soigne” / het Zoniënwoud. De Brusselse grens loopt parallel aan wat nu de huidige Gouvernementsweg is. De zogeheten “Chemin des Vaches” / weg van de koeien, doorsnijdt het plangebied. Via een vergelijking met recente topografische kaarten blijkt dat deze landweg in werkelijkheid wat meer naar het noorden heeft gelegen. De

doorsnijding met het huidige plangebied op de Ferrariskaart is te wijten aan een afwijkende georeferentie.

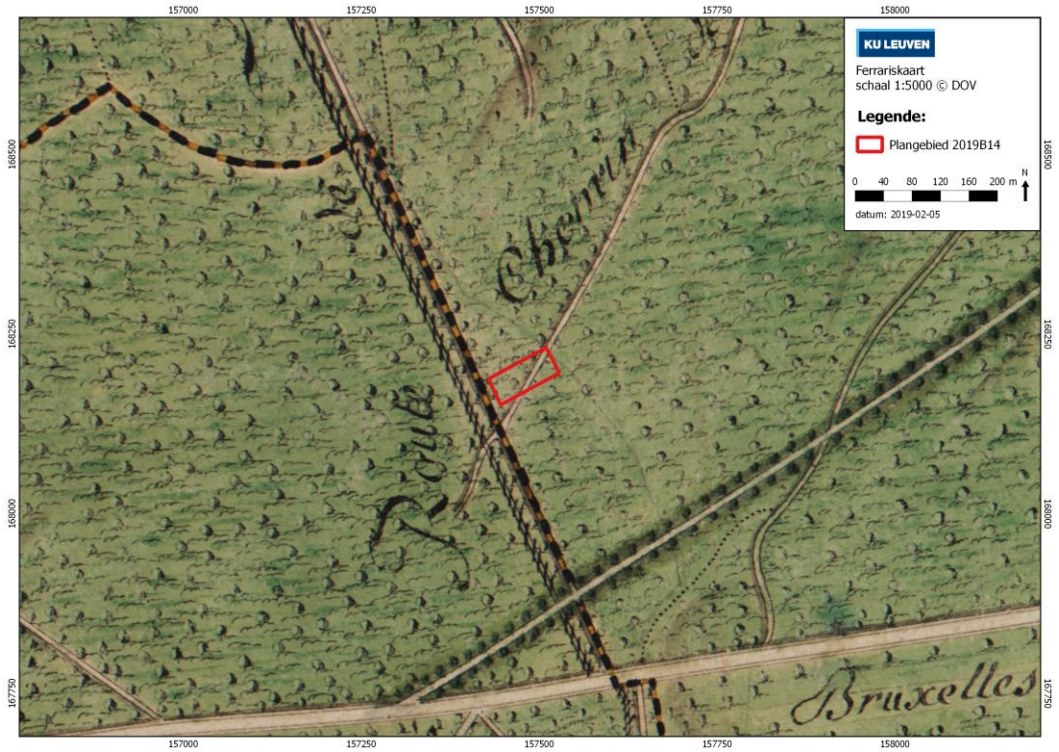
Op de Atlas der Buurtwegen (ca. 1840) is geen bebouwing te zien binnen de directe of wijdere omgeving van het plangebied. De huidige Gouvernementsweg is zichtbaar, net als de “Chemin des Vaches” van de Ferarriskaart ten noorden van het plangebied. De oude kadasterkaart van Popp (1842-1879) vertoont min of meer een gelijkaardig beeld als de Atlas der Buurtwegen, hoewel ten noorden van het plangebied langzaamaan terreinen verder opgedeeld worden in kleinere kavels. Op de topografische kaart Vandermaelen (1846-1854) zijn minder details te onderscheiden, maar het is duidelijk dat het onderzoeksgebied deel uitmaakt van een bebost terrein, hoewel aan twee kanten ingesloten door een voorloper van de Gouvernementsweg in het westen en de oude “Chemin des Vaches” in het noorden.

Topografische kaarten en orthografisch materiaal uit de twintigste eeuw tonen aan dat het plangebied onbebouwd bleef tot na de jaren zeventig van de vorige eeuw. Op topografische kaart van België uit 1924 is te zien hoe de “Chemin des Vaches” nog altijd bestaat, met nu de aanduiding van “holle weg” door kleine blokjes langs weerskanten van het wegtracé. Het plangebied bevindt zich nog altijd in het bos, hoewel de bebossing doorbroken wordt door een groeiende infrastructuur en zich zuidwaarts terugtrekt door oprukkende bebouwing. De meest opvallende verandering op de orthofoto van 1969-1979 is de aanleg van de Baron Albert d’Huartlaan en het rechttrekken van de huidige Bosdallaan (de oude “Chemin des Vaches”). Via de nieuw aangelegde Zwarte Pijnbomenlaan sluit de Bosdallaan vanaf nu aan bij de Zwarte Dennenlaan. Als een van de laatste percelen aan de Baron Albert d’Huartlaan blijft het onderzoeksgebied bebost tijdens de jaren zeventig, waarbij er nog duidelijk boomkruinen te onderscheiden zijn binnen het plangebied. Uit de topografische kaart uit 1989 blijkt dat de Baron Albert d’Huartlaan langzaam volgebouwd wordt met open bebouwing. Het onderzoeksterrein blijft echter gevrijwaard van bewoning.

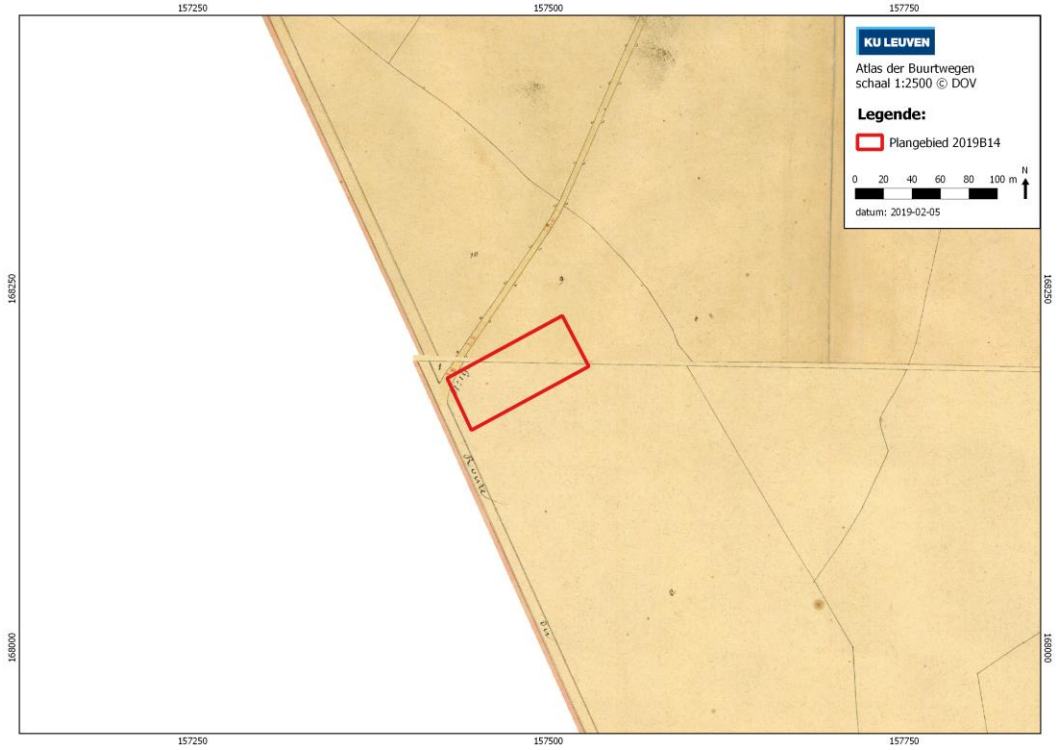
Pas tussen 2002-2003 wordt het perceel bezet door een woonhuis aan de kant van de Baron Albert d’Huartlaan. Achter het huis blijft een tuinzone in stand met bomen, hoewel het onduidelijk is in hoeverre deze bomen nog restanten vormen van het Zoniënwoud ofwel bestaan uit nieuwe aanplant. Vervolgens gebeuren er geen grote wijzigingen meer aan het terrein, wat blijkt uit de luchtfoto van 2018.

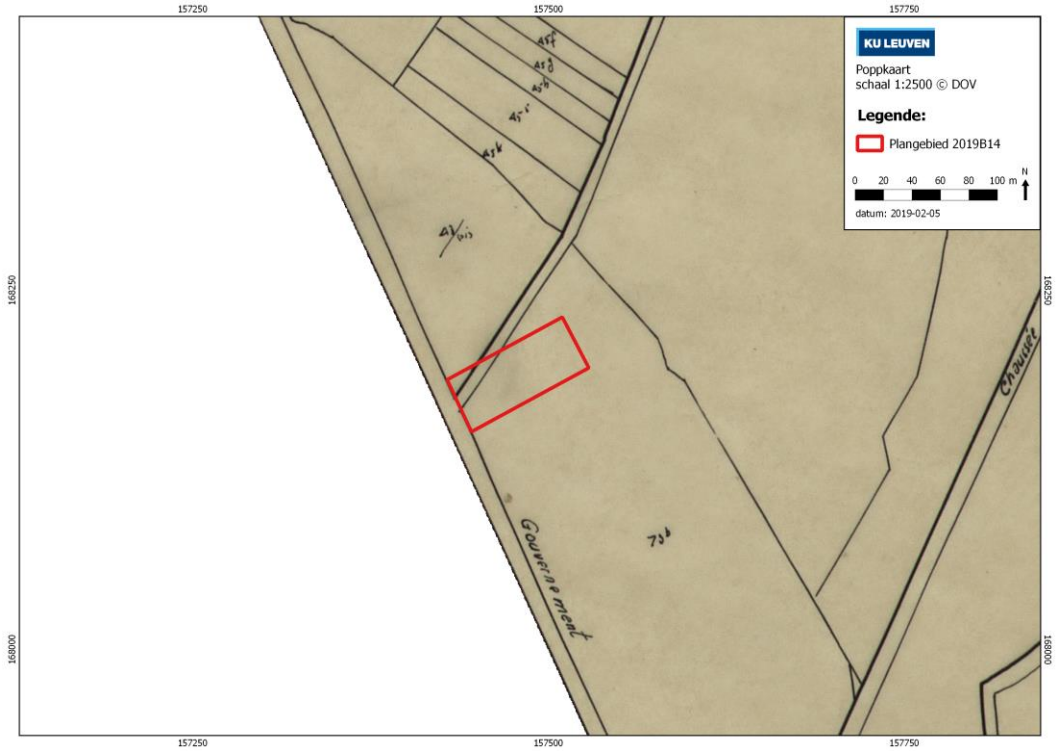
Figuur 17. Inplanting van het plangebied op de Frickxkaart 1744 (© KBR).

Figuur 18. Inplanting van het plangebied op de Ferrariskaart (1771-1778, © KBR).

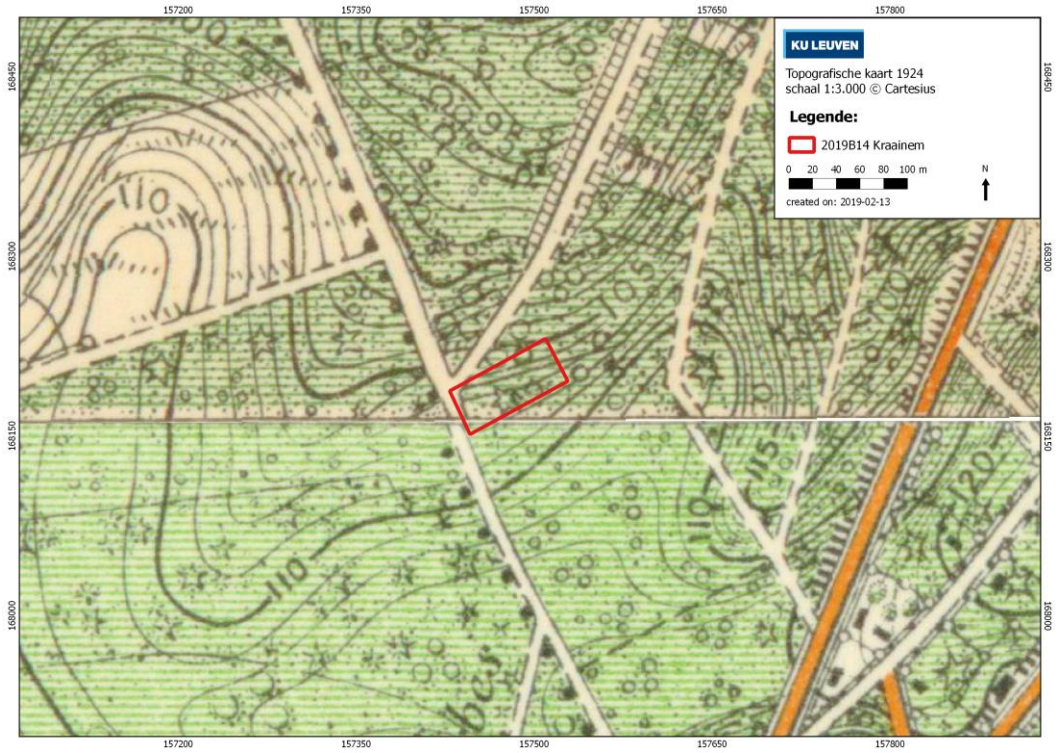
Figuur 19. Inplanting van het plangebied op de Atlas der buurtwegen (1841, © AGIV).

Figuur 20. Inplanting van het plangebied op de kadasterkaart van Popp (1842-1879, © AGIV).

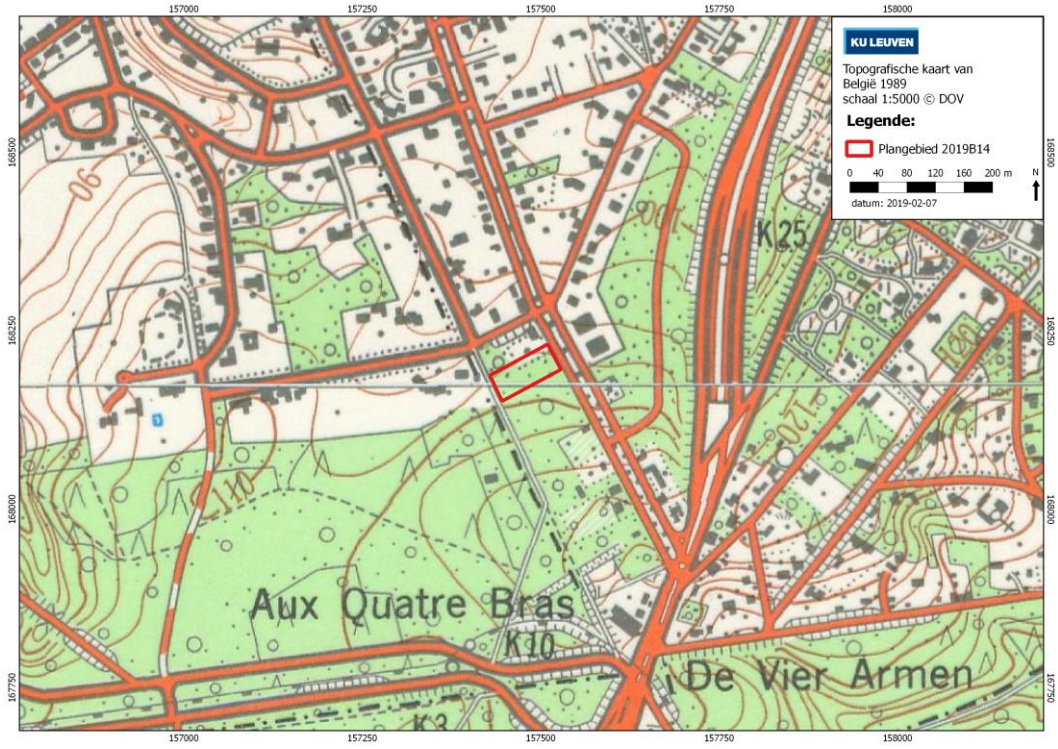
Figuur 21. Inplanting van het plangebied op de topografische kaart van Vandermaelen (1846-1854, © AGIV).

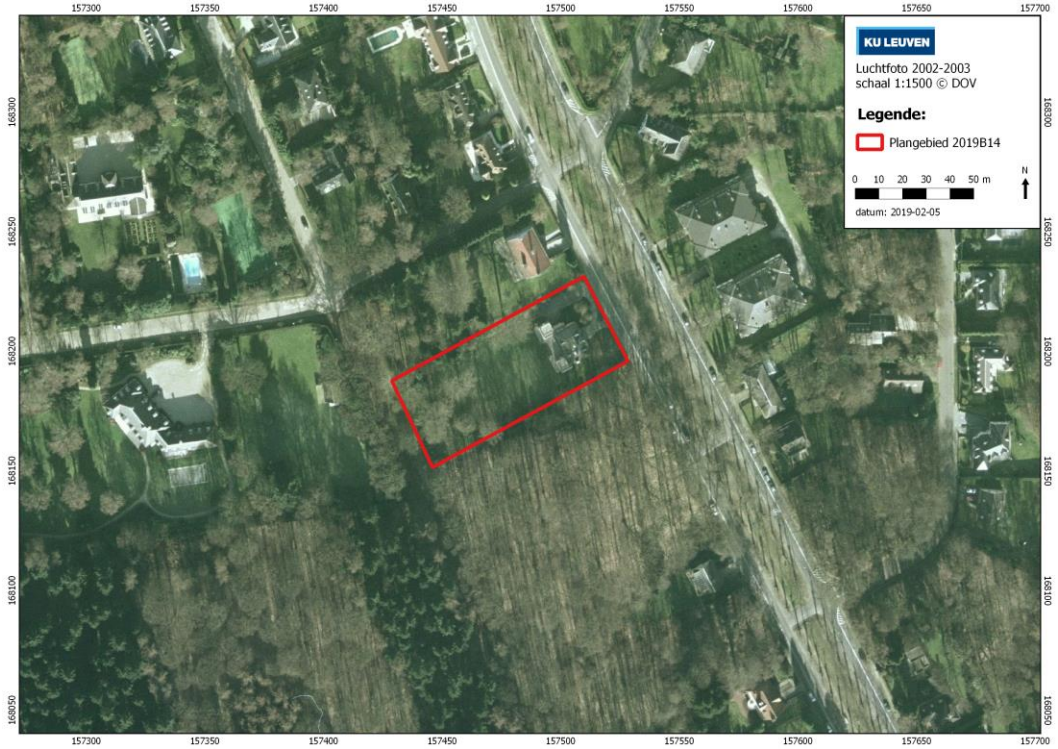
Figuur 22, Inplanting van het plangebied op de topografische kaart uit 1924 (© AGIV).

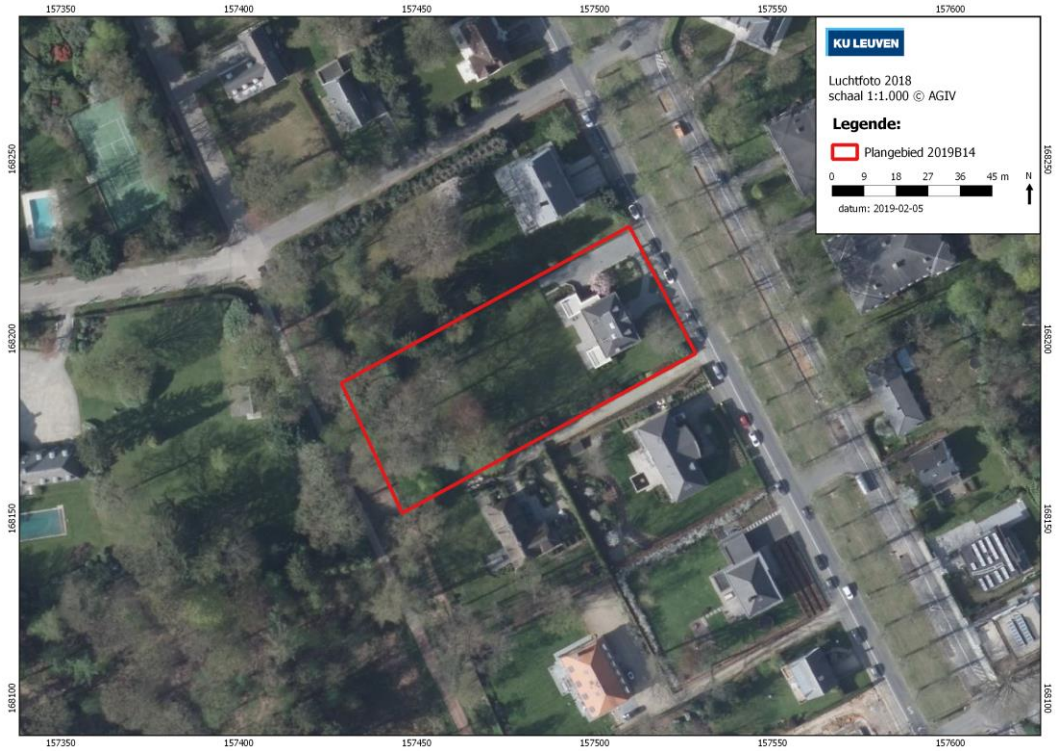
Figuur 23. Inplanting van het plangebied op de luchtfoto van 1969-1970 (© DOV).

Figuur 24. Inplanting van het plangebied op de topografische kaart uit 1989 (© DOV).

Figuur 25. Inplanting van het plangebied op de luchtfoto van 2002-2003 (© DOV).

Figuur 26. Inplanting van het plangebied op de luchtfoto van 2018 (© DOV).

2.4 Interpretatie en advies

Het plangebied situeert zich in het zuidelijk deel van de gemeente Kraainem, vlak tegen de grens met het Brussels gewest in het villagebied “Park van Kraainem”. Uit de landschappelijke data en historische bronnen blijkt een goede bewaringstoestand van het westelijk deel van het terrein in functie van mogelijke archeologische (grondsporen)sites.

De verwachting met betrekking tot de aanwezigheid van steentijd artefactensites, zowel uit het pleistoceen als uit het (vroeg)holoceen is eerder laag. De bodemkundige data die werden geraadpleegd in de bureaustudie leveren geen indicaties voor de bewaring van zones met stabiele pedogenese op grotere diepte, hoewel deze niet *a priori* kunnen worden uitgesloten. Bovendien is de enige nabij gelegen vindplaats van een paleolithisch artefact gelegen in een totaal verschillende landschappelijke ligging als die van het plangebied. Slechts een enkele vondst van een microliet wijst op activiteit van jager-verzamelaars in deze landschappelijke setting. Het voorkomen van deze microliet bevestigt de activiteit van jager-verzamelaars in de leemstreek tijdens de eerste helft van het holoceen (zie ook Vanmontfort 2008). De aard van deze aanwezigheid blijft door de zeldzaamheid van onderzochte artefactensites echter moeilijk te bepalen. Deze zeldzaamheid is mogelijk deels gerelateerd aan de specifieke tafonomische omstandigheden in de leemstreek, waarbij artefactenconcentraties die aan het oppervlak zijn achtergelaten een grote kans hebben om ten gevolge van erosie te zijn vernield, tenzij ze aan de voet van een helling gelegen waren en met een pakket colluvium zijn bedekt. Anderzijds lijkt de zeldzaamheid eveneens het resultaat van een reëel patroon waarbij dit gebied door de specifieke ecologische condities minder intensief door jager-verzamelaars werd geëxploiteerd (*ibid*.). Omwille van bovengenoemde redenen kan de kans dat binnen de grenzen van het plangebied een steentijd artefactensite (pleistoceen of holoceen) aanwezig is, als laag worden ingeschat.

De kans op het aantreffen van sites met grondsporen is groter. Tot ver na de Tweede Wereldoorlog maakte het plangebied deel uit van een noordelijke uitloper van het Zoniënwoud. Op die manier lijkt het terrein grotendeels gevrijwaard van recente verstoringen. Pas tussen 2002-2003 wordt het plangebied voor de helft bebouwd. Het is niet gekend tot in hoeverre de bouw van de villa en het rooien van de bomen het archeologisch niveau werd aangetast. Met name voor de helft van het terrein die grenst aan de Gouvernementsweg wordt de verstoringsgraad van de bodem als laag in geschat. Voor het deel van het terrein dat grenst aan de Baron d’Huartlaan bestaat een hogere verstoringsgraad door de aanwezigheid van de recente bebouwing en nutsleidingen. Overeenkomstig de verstoringsgraad van het terrein, en de historische en archeologische bronnen kan voor het achterste deel van het terrein een verwachting voor archeologische (grondsporen)sites uit de steentijd (neolithicum) tot en met de Nieuwe Tijd geformuleerd worden, die geconnecteerd zijn aan de exploitatie en geschiedenis van het huidige Zoniënwoud.

Het bureauonderzoek heeft geen sluitende bewijzen opgeleverd voor de aan- of afwezigheid van een archeologische (grondsporen)site. Uitsluitsel kan enkel bekomen worden door verder vooronderzoek met ingreep in de bodem. Het terrein is momenteel bebost en dus niet toegankelijk voor een prospectie met ingreep in de bodem. Een dergelijke prospectie kan dan ook enkel in uitgesteld traject worden uitgevoerd. Op dat moment wordt slechts 1893 m^2 beschikbaar voor verder onderzoek, zonder kans op uitbreiding (Figuur 27). De kans op het aantreffen van archeologisch relevante waarden

op een dergelijk klein oppervlakte is betrekkelijk klein, zodat de kosten van verder onderzoek in dit geval niet zullen opwegen tegen de mogelijke baten.
Er wordt dan ook geen vervolgonderzoek nodig geacht.

Figuur 27 biedt een synthese van het ingeschatte potentieel op kenniswinst, geprojecteerd op het verkavelingsplan.

Figuur 27. Synthese van het potentieel op kenniswinst, geprojecteerd op het verkavelingsplan en GRB in grijsschalen (© AGIV – Initiatiefnemer).

De resultaten van het vooronderzoek stellen ons in staat om de onderzoeksvragen van het bureauonderzoek in afdoende mate te beantwoorden:

- Welke is de archeologische verwachting voor het plangebied?

Wanneer men de bodembewaring van het terrein, en de historische en archeologische bronnen in acht neemt, kan voor het achterste deel van het terrein een algemene verwachting voor archeologische waarden – te weten grondsporensites - uit de steentijd (neolithicum) tot en met de Nieuwe Tijd geformuleerd worden. De verwachting voor het aantreffen van *in situ* prehistorische artefactensites – zowel holoceen als pleistoceen – wordt als laag ingeschat. Gezien de locatie van het plangebied bestaat er een grote kans dat eventuele archeologische waarden (indien aanwezig binnen het plangebied), geconnecteerd zullen zijn aan de exploitatie en geschiedenis van het huidige Zoniënwoud.

Het kennispotentieel op dit terrein wordt echter naar beneden bijgesteld door het kleine oppervlak dat binnen deze vergunningsprocedure beschikbaar is voor vervolgonderzoek (een enkel nieuw lot van slechts 1893 m^2). Hierdoor wegen de baten van een vervolgonderzoek niet op tegen de kosten ervan.

- Welke is de kans op het aantreffen van archeologische sites die niet tijdens het reeds uitgevoerde vooronderzoek zijn geïdentificeerd?

Deze kans is zeer klein voor steentijd artefactensites en eerder beperkt voor sites met grondsporen.

- Indien nog waardevol archeologisch erfgoed aanwezig is, wat is de impact van de geplande werken daarop?

De geplande werken omvatten de wijziging van een verkavelingsaanvraag, waardoor een ingreep in de bodem mogelijk wordt. Meer dan de helft van het kadastraal perceel, ter hoogte van de bestaande woonvilla, blijft echter behouden. De andere helft van ca. 1893 m^2 zal een nieuw lot vormen. Door het kadastraal opdelen van het terrein, betekent dit dat deze oppervlakte onder de oppervlaktelimieten zal vallen voor verplicht archeologisch onderzoek bij een mogelijke omgevingsvergunning in de toekomst, waardoor het volledige nieuwe lot als bedreigd kan worden beschouwd.

- Is verder vooronderzoek vereist en welke volgende onderzoeksstappen zijn nodig?

Het bureauonderzoek heeft geen sluitende bewijzen opgeleverd voor de aan- of afwezigheid van archeologische relicten binnen het plangebied. Uitsluitsel kan enkel bekomen worden door verder vooronderzoek met ingreep in de bodem. Het terrein is momenteel bebost en dus niet toegankelijk voor een prospectie met ingreep in de bodem. Voor het plangebied bestaat een zeer lage archeologische verwachting voor het aantreffen van steentijd artefactensites (zowel holoceen als pleistoceen), maar wel een kans op het aantreffen van (grondsporen)sites vanaf het neolithicum tot en met de Nieuwe Tijd. Eventueel verder vooronderzoek met ingreep in de bodem zal dan ook gericht moeten worden op het opsporen en evalueren van dergelijke grondsporensites. Een dergelijke prospectie kan echter alleen in uitgesteld traject worden uitgevoerd, gezien de huidige bebossing. Op dat moment wordt maximaal 1893 m^2 beschikbaar voor verder onderzoek. Gezien de beperkte omvang van de te verstoren zone binnen het plangebied, weegt het potentieel aan te behalen kenniswinst bij een vervolgonderzoek niet op tegen de kosten ervan. Er wordt dan ook geen verder onderzoek geadviseerd.

3 Samenvatting

Het plangebied ligt in het zuidelijk deel van de gemeente Kraainem, dicht tegen de grens met het Brussels gewest in het westen en de noordelijke uitlopers van het Zoniënwoud in het zuiden. Voor het terrein bestaat een lage archeologische verwachting voor het aantreffen van mogelijke relevante archeologische waarden uit de steentijd (neolithicum) tot en met de Nieuwe Tijd in connectie met de exploitatie en geschiedenis van het Zoniënwoud.

Deze archeologische verwachting wordt echter naar beneden bijgesteld, vanwege het kleine oppervlakte dat door de geplande werken beschikbaar wordt voor verder

onderzoek (slechts 1893 m^2), zonder kans op uitbreiding. De kans op het aantreffen van archeologisch relevante waarden op een dergelijk klein oppervlakte is dusdanig klein, dat de kosten van verder onderzoek in dit geval niet zullen opwegen tegen de mogelijke baten.

Dit in combinatie met de lage archeologische verwachting zorgt voor een zeer laag potentieel aan kenniswinst in het geval van verdere onderzoeksstappen. Er wordt dan ook geen vervolgonderzoek nodig geacht.

4 Bibliografie

Buffel P. & J. Matthijs. 2009. *Toelichting bij de geologische kaart van België Vlaams Gewest. Kaartblad 31-39 Brussel – Nijvel schaal 1:50.000*. Belgische Geologische Dienst: Brussel.

Langohr R. 2009. Het Zoniënwoud, uniek voor aardwetenschappen en archeologie. In: *Het Zoniënwoud – Een nieuwe visie op een patrimonium met toekomst*. Uitgeverij Groeninghe: Brussel. 181-196.

Baeyens L. & Dudal R. 1958. Bodemkaart van België. Verklarende tekst bij het kaartblad Zaventem 88E. Centrum voor Bodemkartering

Vanmontfort, B. 2008. Forager-farmer connections in an 'unoccupied' land: First contact on the western edge of LBK territory. *Journal of Anthroplogical Archaeology* 27(2). 149-160.

Vanmontfort B., E. Meirsman & R. Langohr. 2011. Archeologische en pedologische evaluatie van de neolithische site (Bosvoorde-Vijvers) Twee Bergenlaan in Watermaal-Bosvoorde. *Archeologie in Brussel* 010/04.

Vanmontfort B., E. Meirman & R. Langohr. 2012. Archeologische evaluatie van de neolithische site Bosvoorde – Vijvers (Twee Bergenlaan, Watermaal – Bosvoorde – WB 002-04). *EPA-rapport* 27.

Vanwalleghem T., H.R. Bork, J. Poesen, M. Dotterweich, G. Schmidtchen, J. Deckers, S. Scheers & M. Martens. 2006. Prehistoric and Roman gullying in the European loess belt: a case study from central Belgium. *The Holocene* 16. pp. 393-401.

Willems, M. & B. Vanmontfort. 2016, Sterrebeek Hippodroom, Archeologische prospectie met ingreep in de bodem. *EPA-Rapport* 49. Heverlee: Eenheid Prehistorische Archeologie KU Leuven.

5 Lijst van figuren

Figuur 1. Inplanting van het plangebied op de kadasterpercelen zoals opgenomen in het GRB (© AGIV). 5

Figuur 2. Inplanting van het plangebied op de topografische kaart van België, schaal 1:10.000 (© NGI). 6

Figuur 3. Inplanting van het plangebied op de middenschalige orthofoto's, winteropnamen 2018 (© AGIV). 6

Figuur 4. Verkavelingsplan, geprojecteerd op het kadasterplan, met aanduiding van het plangebied (© Initiatiefnemer - AGIV). 7

Figuur 5. Weergave van de geplande bodemverstoring via de verkavelingsaanvraag, geprojecteerd op het GRB in grijsschalen (© Initiatiefnemer - AGIV). 8

Figuur 6. Inplanting van het plangebied op een uittreksel van het DHM-Vlaanderen (© GDI-Vlaanderen). 11

Figuur 7. Hoogteprofiel van het terrein op een uittreksel van het DHM-Vlaanderen (© GDI-Vlaanderen). 12

Figuur 8. Inplanting van het plangebied op de Tertiairgeologische kaart van België, geprojecteerd op de topografische kaart van Belgie (© AGIV). De paarse kleur verwijst naar de Formatie van Sint Huibrechts-Hern. 13

Figuur 9. Inplanting van het plangebied op de Quartairgeologische kaart van België (© AGIV). 13

Figuur 10. Inplanting van het plangebied op de Bodemkaart van België (© AGIV). 14

Figuur 11. Waarnemingen opgenomen in de Centrale Archeologische Inventaris en BruGIS in de ruime omgeving van het plangebied, overzicht (onderlaag: DHMVII 1:25.000, © DOV – Agentschap OE / BruGIS). De grens tussen het Vlaams en Brussels gewest is aangeduid met de oranje lijn. 15

Figuur 12. Overzicht van de bekrachtigde archeologienota's en gebieden geen archeologie in de omgeving van het plangebied (onderlaag: DHMVII 1:20.000 © DOV – Agentschap OE). 16

Figuur 13. Archeologische waarnemingen uit de steentijd en metaaltijden in de onmiddellijke omgeving van het plangebied (© Agentschap Onroerend Erfgoed - BruGIS). 17

Figuur 14. Archeologische waarnemingen uit de Romeinse tijd in de onmiddellijke omgeving van het plangebied (© Agentschap Onroerend Erfgoed - BruGIS). 18

Figuur 15. Archeologische waarnemingen uit de middeleeuwen in de onmiddellijke omgeving van het plangebied (© Agentschap Onroerend Erfgoed). 19

Figuur 16. Archeologische waarnemingen uit de Nieuwe Tijd in de onmiddellijke omgeving van het plangebied (© Agentschap Onroerend Erfgoed). 20

Figuur 17. Inplanting van het plangebied op de Frickxkaart 1744 (© KBR). 22

Figuur 18. Inplanting van het plangebied op de Ferrariskaart (1771-1778, © KBR). 22

Figuur 19. Inplanting van het plangebied op de Atlas der buurtwegen (1841, © AGIV)... 23

Figuur 20. Inplanting van het plangebied op de kadasterkaart van Popp (1842-1879, © AGIV)..... 23

Figuur 21. Inplanting van het plangebied op de topografische kaart van Vandermaelen (1846-1854, © AGIV). 24

Figuur 22, Inplanting van het plangebied op de topografische kaart uit 1924 (© AGIV). 24

Figuur 23. Inplanting van het plangebied op de luchtfoto van 1969-1970 (© DOV)..... 25

Figuur 24. Inplanting van het plangebied op de topografische kaart uit 1989 (© DOV). .. 25

Figuur 25. Inplanting van het plangebied op de luchtfoto van 2002-2003 (© DOV)..... 26

Figuur 26. Inplanting van het plangebied op de luchtfoto van 2018 (© DOV). 26

Figuur 28. Synthese van het potentieel op kenniswinst, geprojecteerd op het verkavelingsplan en GRB in grijsschalen (© AGIV – Initiatiefnemer). 28

Bijlage 1: Verkavelingsplan

Gemeente Kraainem

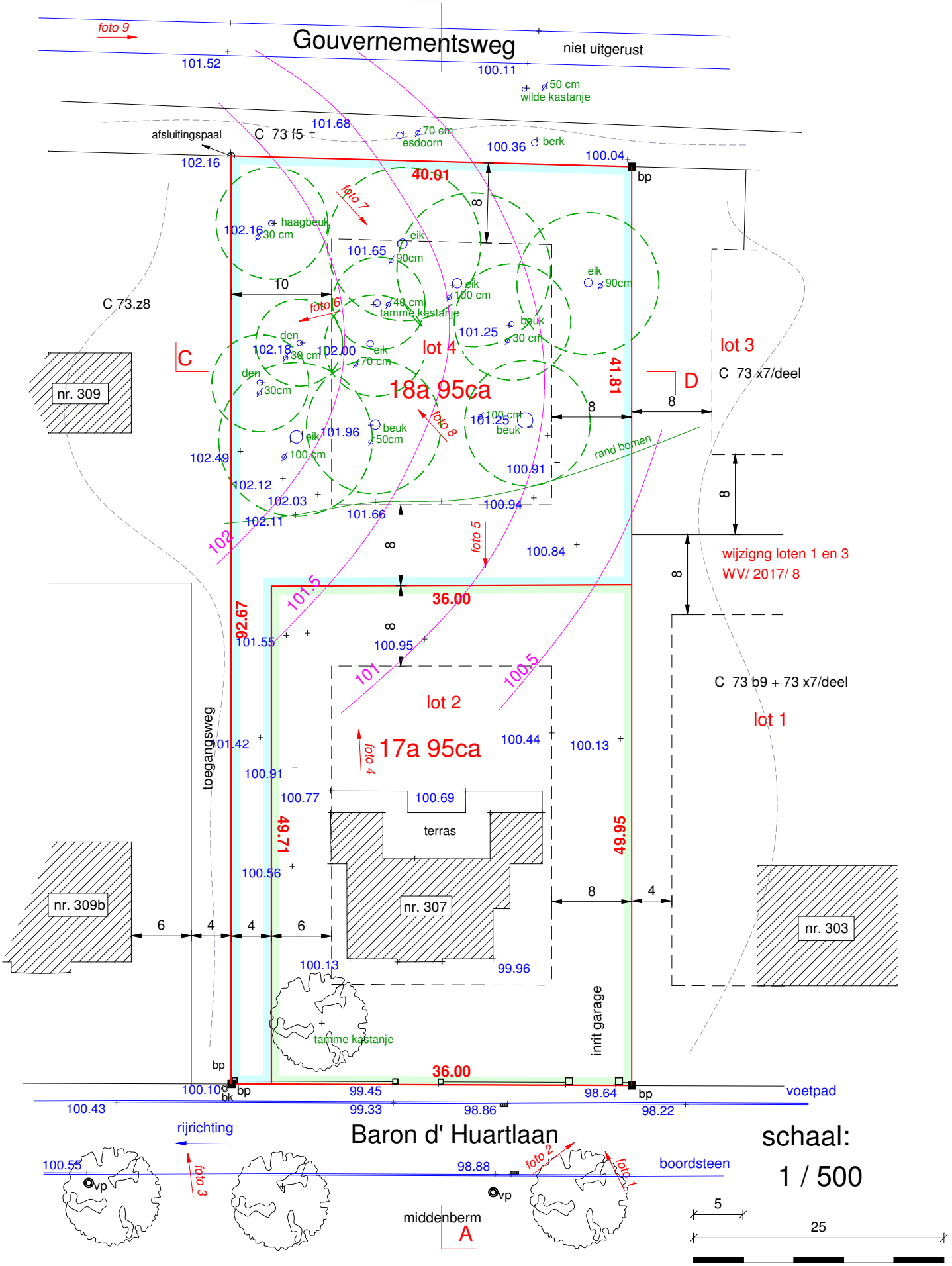
Sectie C 73 k9

BV_DVP1-N

Nieuwe toestand

Verkaveling 152/FL/90

Brussels Hoofstedelijk Gewest

ARCHEOWORKS
Celestijnenlaan 200E bus 2409
3001 HEVERLEE, België
tel. + 32 16 32 64 58
fax + 32 16 32 29 80
archeoWorks@kuleuven.be
www.kuleuven.be

LID VAN ASSOCIATIE KU LEUVEN